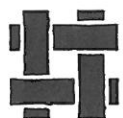

SÖDERBY SJUKHUS

STIFTELSEN STOCKHOLMS LÄNS MUSEUM
LÄNSMUSEIBYRÅN

1988:3

Originalt finns två exemplar av denna bok
i Söderby - Pörsönlag

SÖDERBY SJUKHUS

En kulturhistorisk undersökning

av

Jan Granberg

Stiftelsen Stockholms läns museum * Läns museibyrå

Omslagsbild: C.G, Rosenberg.
Montering av omslag; Ingvar Lundkvist.
Foto: Jan Granberg och Anna Ulfstrand.
Text: Jan Granberg
Montering av original: Jan Granberg.

Innehåll:

Inledning 3

1. Söderby före tillkomsten av Stockholms sanatorium 4
2. Söderby sjukhus som anläggning. 7
3. Sanatoriet som social miljö. 13
4. Luft som medicin. 17
5. Sjukhusbyggnaderna. 19
6. Personalbostäderna. 33
7. Ekonomibygnaderna 46
8. Kulturhistorisk värdering av anläggningen 56
9. Otryckta källor 59
10. Tryckta källor och litteratur. 60

Inledning

Söderby sjukhus ägs av Stockholms läns landsting och ligger i Salems kommun och utgör ett sk. riksintresseområde inom kulturminnesvården enligt beslut av riksantikvarieämbetet den 5 november 1987.

På uppdrag av Skanska AB har läns musei byrån under mars månad 1988 sammanställt en kulturhistorisk utredning om Söderby sjukhus, fd. Stockholms sanatorium. Syftet har varit att klargöra anläggningens kulturhistoriska värden och hur dessa skall tillvaratas i samverkan med framtida nybebyggelse inom det gamla sjukhusområdet.

Uppdraget har omfattat en beskrivning av verksamheten och anläggningen och de förändringar som ägt rum sedan de första byggnaderna togs i bruk den 30 oktober 1910 och fram till i dag. Utredningen avslutas med en kulturhistorisk värdering av byggnaderna och anläggningen i jämförelsen med liknande objekt i länet och på andra håll i landet.

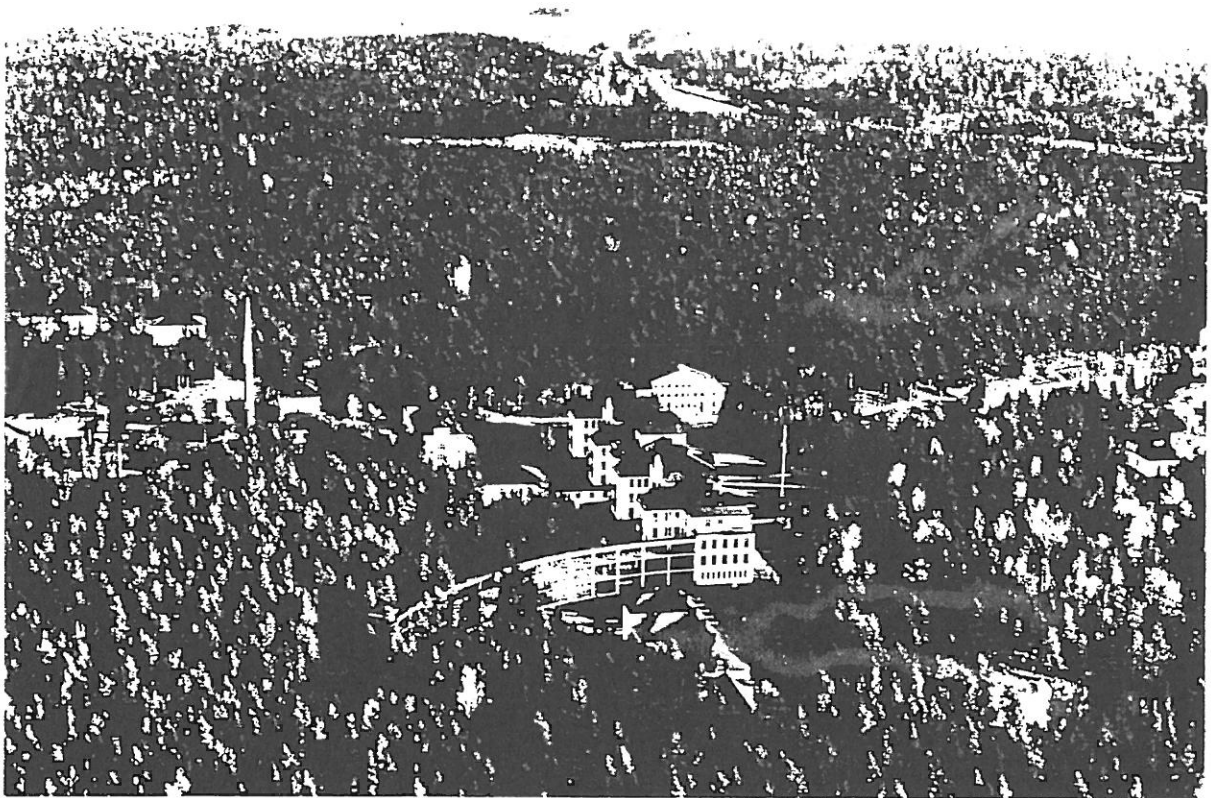
Byrån kommer även att delta i arbetet med utformningen av kart- och textdel i detaljplan för Söderby, som Salems kommun uppdragit åt Bengt Sundell Arkitektkontor AB att utarbeta. Det är läns musei byråns förhoppning att utredningen och arbetet med detaljplanen skall leda till att Söderby sjukhus får behålla de miljökväliteér som redovisas i utredningen samt att några av de skönhetsvärden som gått förlorade genom åren nu kan komma att återvinnas.

Jan Granberg

1. Söderby före tillkomsten av Stockholms sanatorium

Söderby omtalas för första gången på 1300-talet. En karta från 1697 anger att byn bestod av två gårdar om vardera ett mantal samt två torp. På platsen för sjukhuset låg tidigare Söderby gård vars enkelstuga dateras till omkring 1800, samt torpet Petersberg, uppfört under 1700-talet. Idag finns det tre äldre bebyggelseenheter kvar; Övre och Nedre Söderby samt Tegellöt.

Söderby sjukhus ligger i östra delen av Salems kommun, nära gränsen till Botkyrka kommun. Byggnaderna ligger spridda i en stor park där den ursprungliga vegetationen i form av björk- och tallskog har utglesats närmast anläggningen .

Flygfoto över sjukhusområdet från väster, repro av äldre vykort,(1930- tal). repro LM88/29.

Marken som sjukhuset är uppfört på tillhörde tidigare Söderby, som ingick i Stockholms stads förvärv av Bornsjöegendomarna, vilka inköptes för att skydda Bornsjön i dess funktion som vattentäkt för Stockholms stad.

När staden skulle uppföra ett nytt sanatorium föll valet på Söderby. Skälen var främst tillgången på egen mark men även att luften och omgivningarna ansågs hälsosamma. De tidiga sanatorierna förlades ofta till skogrika trakter med klar luft, i enlighet med en behandlingsmetod som gick ut på att ge patienten så mycket sol och frisk luft som möjligt.

Förläggandet av ett sanatorium till Söderby ansågs innebära en viss smittorisk för de omkringboende och inte förrän staden inhämtat yttrande från turberkelbacillens upptäckare, Robert Kock, ansåg man sig beredd fatta beslut i Stockholms stadsfullmäktige om platsen för Stockholms sanatorium.

Att Uttrans järnvägsstation låg så att det bara tog tio minuter att promenera därifrån till sjukhuset och det korta avståndet till Stockholm, spelade sannolikt också en viss roll vid valet av plats för anläggningen.

Sjukhusets egen droska utanför ångpannehuset omkr. 1910, repro LM88/28.

Plan över anläggningen återgiven i inbjudan till invigningen den 30 oktober 1910, repro LM88/9

2. Söderby sjukhus som anläggning.

I den kommitté som tillsattes för att utreda frågan om ett nytt lungsjukhus för Stockholms stad, ingick den kände stockholmsarkitekten Gustaf Wickman och det blev han som fick uppdraget att rita det nya sjukhuskomplexet, som uppfördes 1907-10 av byggmästare J.G. Fryklund..

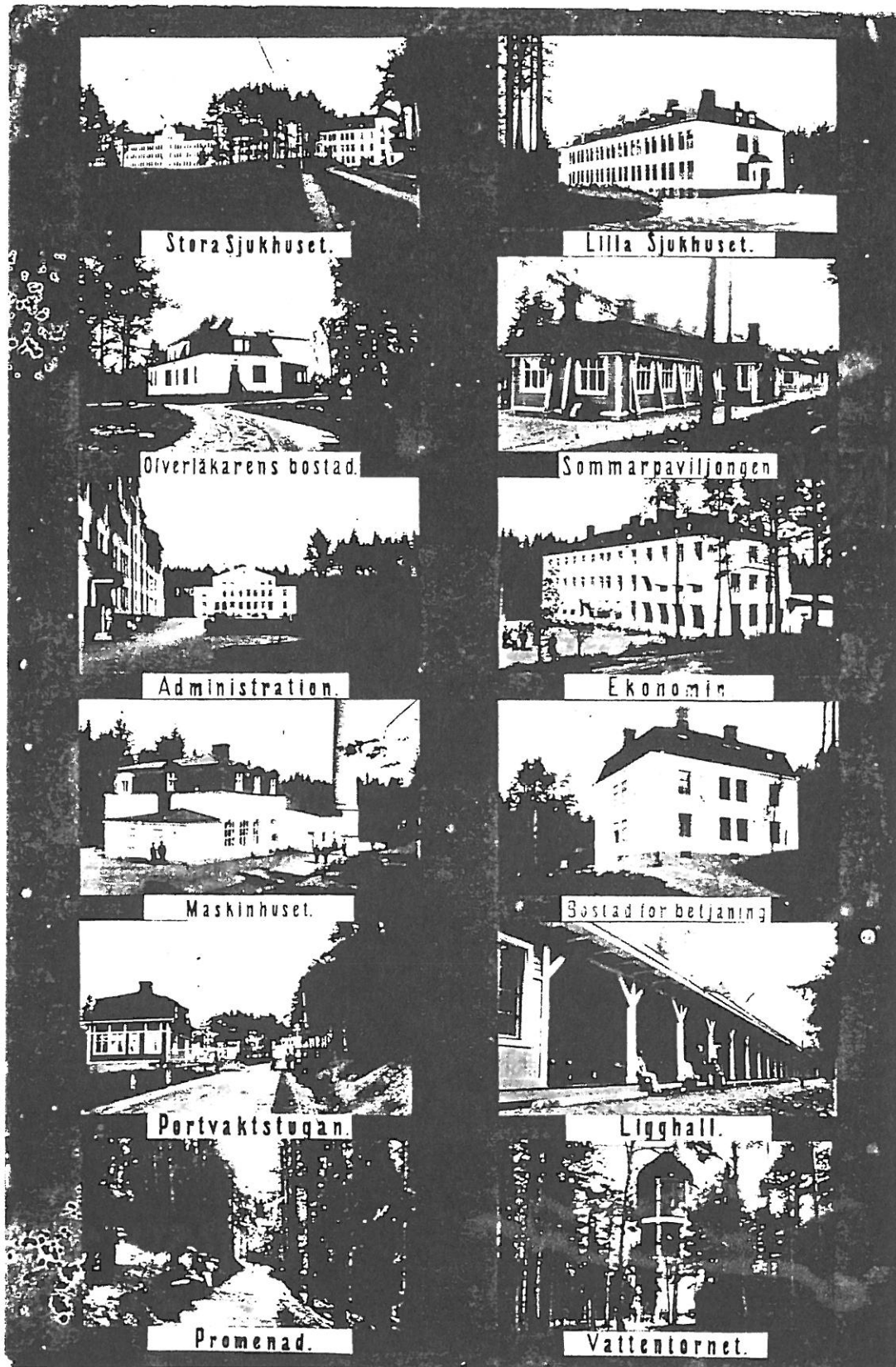
Stockholms stads sanatorium, som det hette från början, blev landets största med en vårdkapacitet på 440 platser och ursprungligen var det tänkt att ytterligare två lika stora block skulle uppföras med över 1 300 vårdplatser, se plan på s. 9. Huvudsjukhuset utmärkes av de för sanatorierna typbildande högt belägna byggnadsplatsen i söderläge.. Byggnaden har en ytterst markerad längdutsträckning, stora vädringsfönster samt huvudentréer på gavlarna och slutligen de för byggnadstypen konstituerande ligghallarna.

Förutom huvudbyggnaden tillkom ytterligare ett tiotal byggnader för olika ändamål enligt planen på s. 6. På grund av smittorisen byggdes sanatorierna som små kompletta samhällen med bostäder för all personal. De hade egen vatten-, värme- och elförsörjning, kyrkogård, kapell. Sjuksköterskorna bodde i regel i vårdbyggnadernas vindsvåningar.

Stall , kolhus, vedbodas och huvuddelen av de för sanatorierna så typiska ligghallarna har sedermera rivits. Två nya vårdavdelningar, verkstadsbyggnader, garage och personalbostäder har tillkommit i olika etapper mellan 1910 och 1960,(se planer s. 10,12). Efter det sistnämnda året har verksamheten vid sjukhuset gradvis trappats ned och är planerad att upphöra helt under 1988.

År 1905 var köerna till vård -för lungsjuka mycket långa . Särskilt för dem som inte kunde betala för en vårdplats,. I slutet av 1800-talet dog över 10 000 människor årligen i lungturberkulos. Det enda botet mot sjukdomen var ljus och frisk luft. På detta följde att utrymmena för undersökning av patienterna först var ytterst blygsamt tilltagna. Därför kom Söderby sjukhus att planeras för ett mycket stort antal patienter efter svenska mått mätt.

Den hälsosamma barrskogen sparade man i så stor utsträckning som möjligt, vilket framgår av byggbilderna på s.5. I skogen anlades promenadvägar och en festplats.

Vykort med foto på samtliga byggnader, före 1929, repro, LM88/29.

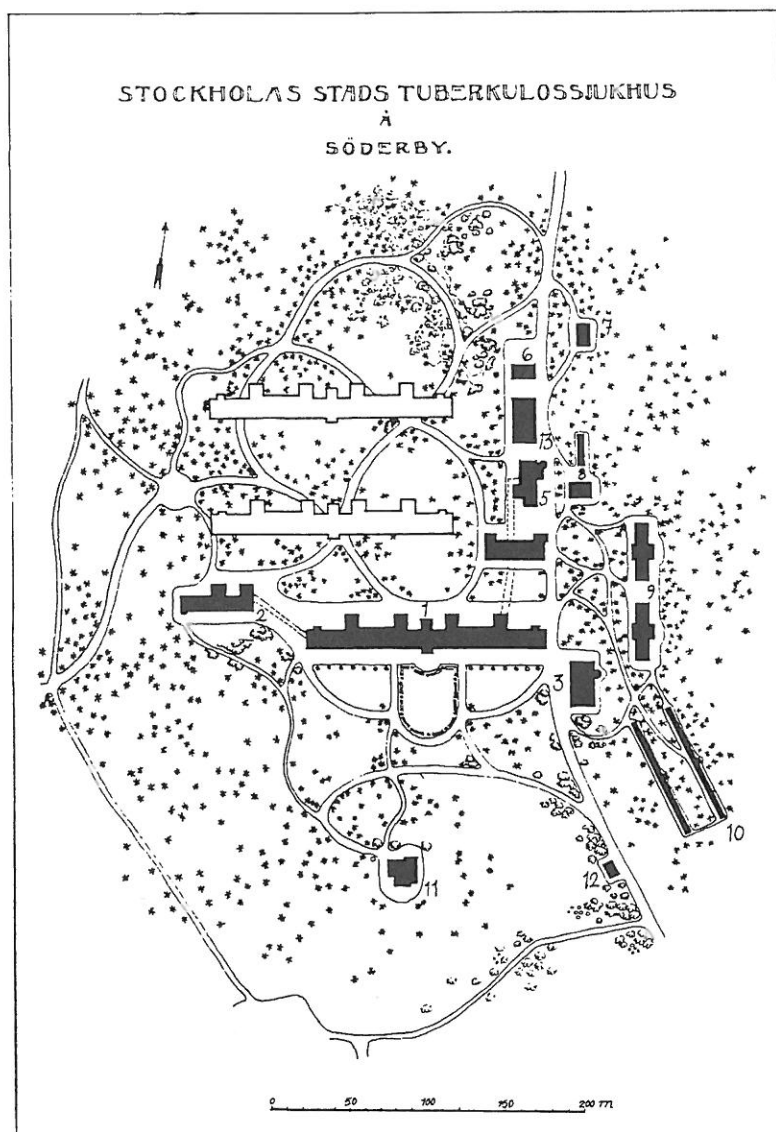
Tack vare nya behandlings- och undersökningsmetoder, minskade dödligheten i torberkulos dramatiskt . Jämför man tidsperioderna 1911-15 med 1930-34 minskade dödligheten i sjukdomen med 56% för Stockholms del. Detta kom att påverka de förändringar av sjukhusanläggningen som kom till stånd efter 1910. Den utbyggnad av behandlingsavdelningen aktiv behandling och undersökning av patienterna som följde på ökad kunskap om sjukdomen, motiverade bland annat uppförandet av en ny behandlingsbyggnad 1929. Denna utveckling krävde mera personal vilket i sin tur ledde till ett flertal om- och nybyggnader av personalbostäder under 1930 och -40talen.

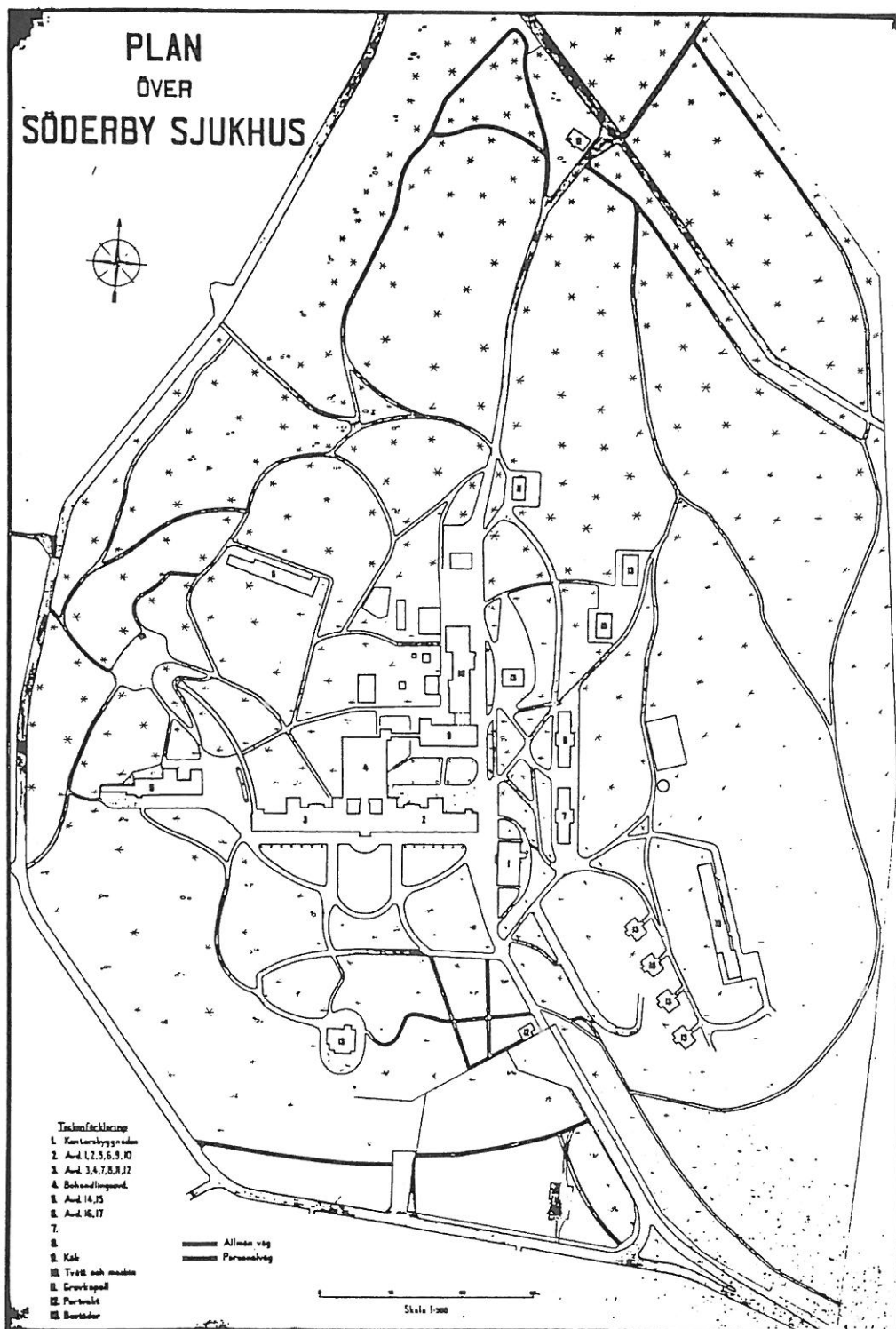
Många av de flyktingar som kom till Sverige under andra världskriget hade turberkulos, vilket ledde till en ny topp i antalet patienter och framtvingade uppförandet av en ny vårdavdelning och några nya personalbostäder. Det ökade antalet patienter ledde till att man planerade en kraftig utbyggnad av behandlingsavdelningen, se plan från 1950. De svenska sanatorierna hade över 9 000 patienter årligen under 1940-talet, vilket var rekord. Den planerade utbyggnaden av behandlingsavdelningen kom dock aldrig till utförande tack vare att antalet i turberkulos insjuknade minskade kraftigt efter 1950.

Sjukhusområdet vid Söderby, sammanställning av en plan från november 1905, som också visar den planerade utbyggnaden i förhållande till den 1910 färdigställda anläggningen.

1. Stora sjukhusbyggnaden.
2. Byggnad för enskilda patienter.
3. Administrationsbyggnad.
4. Ekonomibyggnad.
5. Ångpanne- och maskinhus.
6. Stallbyggnad.
7. Lik- och obduktionshus.
8. Bostadshus för yttre betjäning.
9. Två sommarpaviljonger.
10. Två ligghallar.
11. Läkarevillan.
12. Portvaktsstuga.
13. Kolskjul.

(ur Bedoire 1974, "Gustaf Wickman som...", s. 32)

Plan över området 1950: Planen redovisar en föreslagen men ej utförd om- och nybyggnad av hus 4, behandlingsavdelningen, samt den nu delvis rivna ligghallen som är sammanbyggd med hus med littera 3 och 5 på planen. Jämfört med 1910 års plan, (s.6) har festplatsen/krocketbanan i skogen norr om hus 5, fått en mera oregelbunden form. Vägdragningsarna är delvis annorlunda. Stallbyggnaden är kvar medan kolhuset är rivet, repro LM88/95.

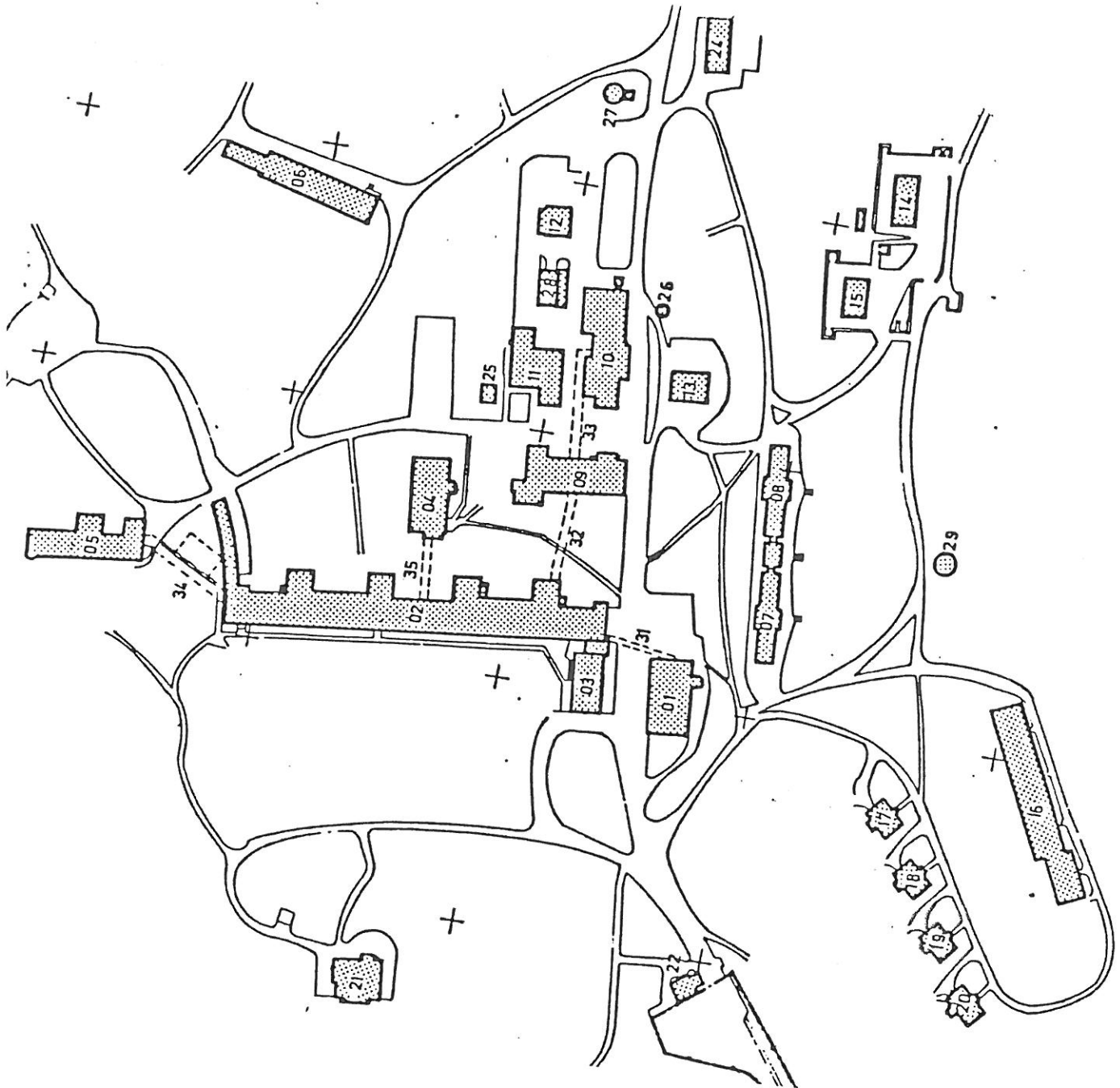
Efter en ombyggnad 1960 kunde även patienter med andra lungsjukdomar tas emot.

År 1963 beslöt dåvarande Stockholms stads sjukvårdsstyrelse att 84 platser skulle upplåtas för somatisk långvård. Den 1 oktober 1967 belades ytterligare 54 platser med patienter tillhörande denna vårdform.

Enligt förutsättningarna för Landstingets verksamhet i början av 1970-talet,(Driftplan -71), skulle sjukhuset i sinom tid sin helhet anpassas till långtidsvård och ombyggnationen igångsattes under hösten samma år. Den lungmedicinska vården upphörde våren 1973.

På grund av svårigheter att rekrytera personal, beslöt landstinget 1977 att skära ned vårdplatserna från 244 till 200. I februari samma år beslutar landstinget att före 1989 avveckla all vård.

. I samband med att luft som medicin fick minskad betydelse, revs flera av ligghallarna . och skogen kring anläggningen glesades ut och har idag mera karaktär av park.

Plan av anläggningen 1988: 01 administrationsb., 02-03Huvudsjukhus, 04 Behandlingsb.,05 Vårdb.,06 Förrådsb.,07Förrådsb.08 Barndaghem,09 Ekonomib.,10Värmecentral,11Verksatssb.,12 Garage, 13-21 Bostadshus,22-23 Portv.stugor,24 Kapell,25 transformatorstn., 26-27Oljecistern, 28 Brandredskap, 29 Vattentorn.

3 Sanatoriet som social miljö.

"...Tryckta ordningsregler finns det t ex gott om, fastställda av myndigheter eller kommunala församlingar, men beskrivningar om hur livet faktiskt levdes vid dessa inrättningar - sådant är det ont om. Något liknande kan sägas om byggnaderna : att de snarare berättar om hur myndigheter och arkitekter har föreställt sig internernas och patienternas liv, än att de berättar hur livet faktiskt gestaltade sig."

Så skriver Anders Åhman i avslutningen till sin avhandling "Om den offentliga vården", Uddevalla 1976. Hur tedde sig då livet i asyl för lungotspatienterna och deras vårdare ?

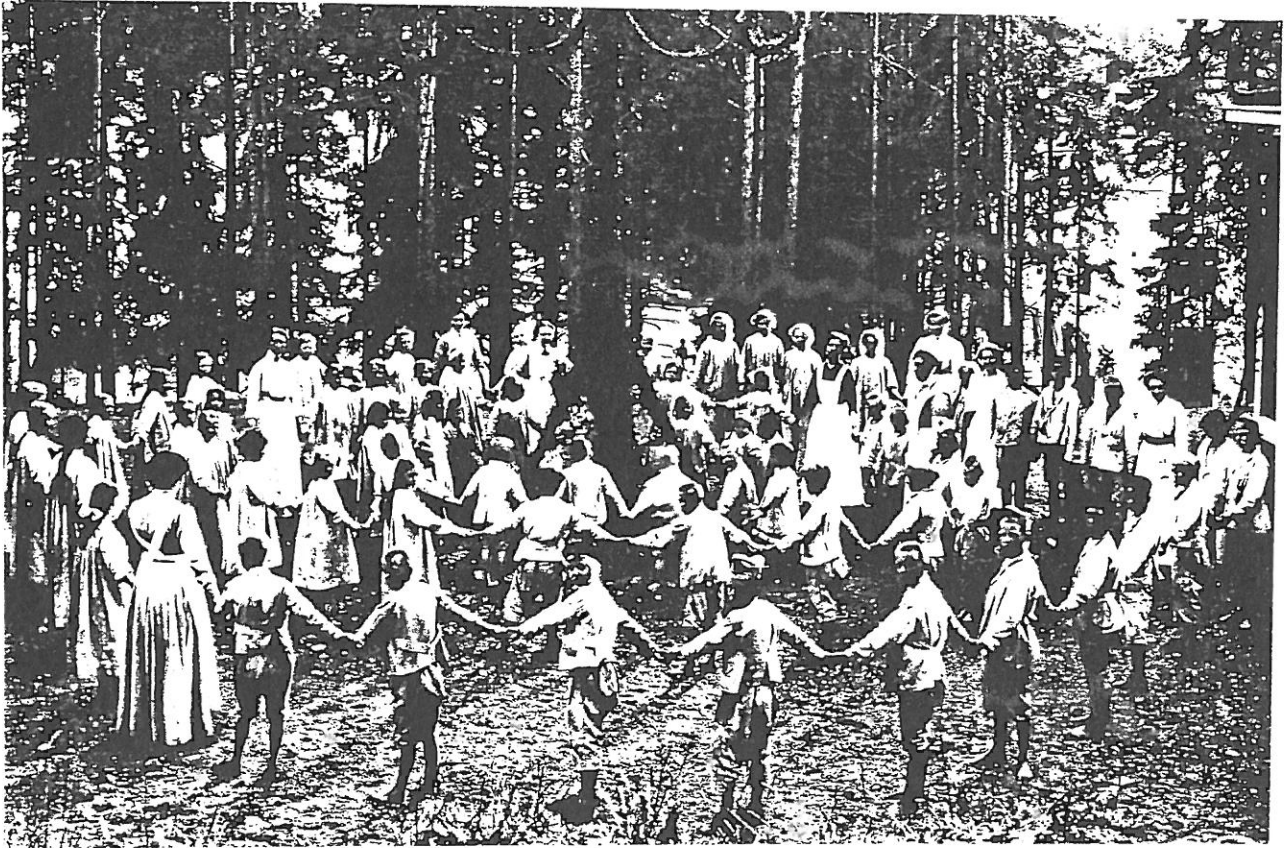
Vi vet att sanatorierna har återgett både konstnärer och författare såväl fysisk hälsa som skaparkraft. Konstnärer som Viktor Rydberg, Åke Wassing och Olof Lagerkrantz har senare i livet igående skildrat sina upplevelser av sanatoriemiljön.

-Planerade Stockholms stad en social miljö samtidigt som man byggde ett sjukhus? Märkligt nog kan denna fråga på sätt och vis besvaras med ja. När sjukhuset tog emot sina första patienter i oktober 1910, hade det bildats en patientförening som från starten utrustats med den för tiden aktningvärda summan av 25 000:-, motsvarande omkring tolv årsarbetslöner för en byggnadsarbetare omkring 1910.

Fortfarande hänvisar oss en skylt på huvudsjukhusets tredje plan till patientföreningens expedition. I föreningens arkiv finns styrelseprotokoll, huvudböcker och verksamhetsberättelser som ger oss möjlighet att skapa oss en bild av livet på Stockholms sanatorium, sedermera Söderby sjukhus.

Enligt stadgarna skulle föreningen dels understödja behövande medlemmar med kontanter, dels verka för medlemmarnas trevnad. Alla patienter över 15 år var utan särskild avgift medlemmar i föreningen.

Fram till 1968 då föreningen sannolikt upplöstes, hade man inkomster av försäljning i sjukhusets butik samt genom arrangerandet av pappersinsamlingar. Föreningen hade kommittéer för anordnandet av bio- och teaterföreställningar, vårfeiter, schack- och krockertturneringar, föredrag och musikunderhållning . Dessutom drev man ett bibliotek. Patientföreningens arkiv som förvaras i administrationsbyggnadens källare, vittnar om en mycket omfattande och livaktig verksamhet under de närmare 60 år föreningen existerade. Särskilt under 1910 och 20-talen kände många sanatoriepatienter att de levde i Dödens Väntrum. Där finns många skönlitterära vittnesbörd. Umgänges- och föreningslivet blev intensivare på sjukhuset än det någonsin varit utanför. Permissioner var sällsynta på grund av smittorisken. Det ledde till att alla helger; jul, påsk, valborgsmäss och midsommar, tillbringades på sjukhuset. Det gällde också personalen. .

Överst: Midsommar på Söderby ; pojkar i sjukhusets golfbyxor och jacka och flickorna i koltkjolar. De flesta är arbetarebarn, men en pojke har läroverksmössa, några andra har vegamössor, repro LM88/28.

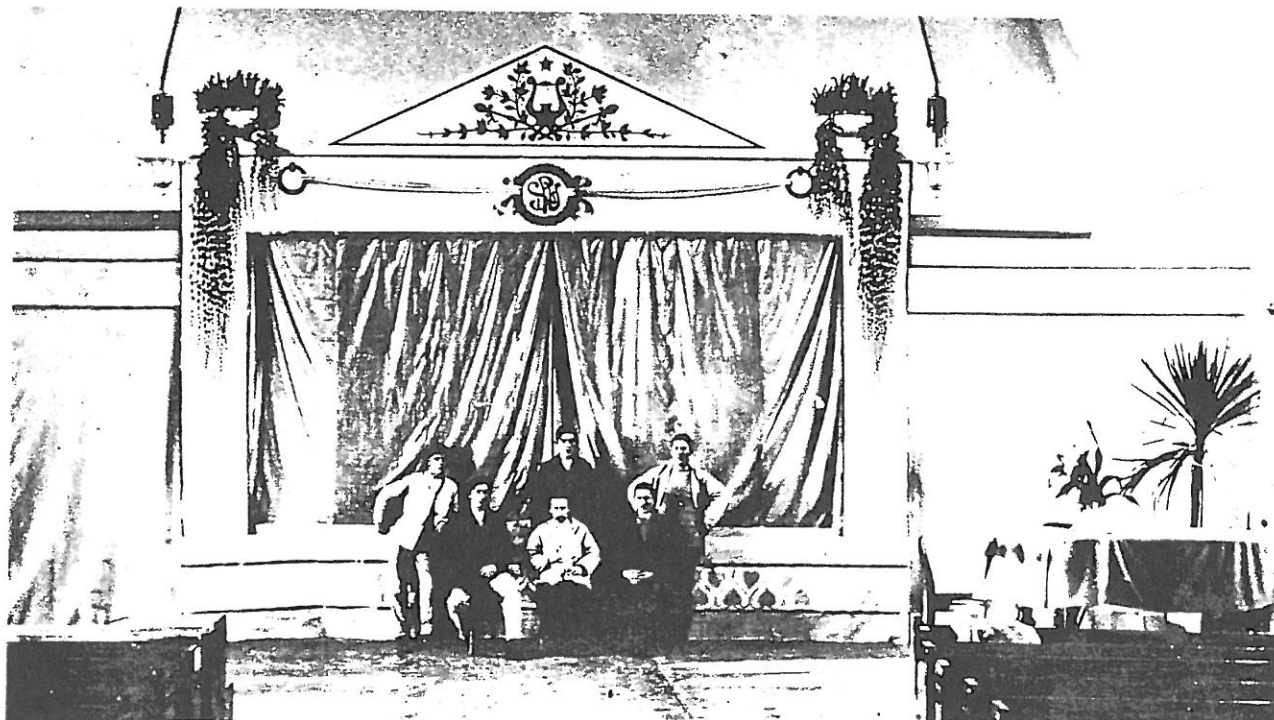
Underst: Valborgsmässoafton på Söderby omkring 1920. Läkare och patienter med eller utan studentmössor har samlats vid brasan under en drakprydd standert. LM88/84.

Schackturneringar, teaterföreläsningar och terapiarbeten som bokbinderi, fyllde de båda salarna på huvudsjukhusets översta våningsplan med aktivitet året runt i över femtio års tid, repro LM88/28,30.

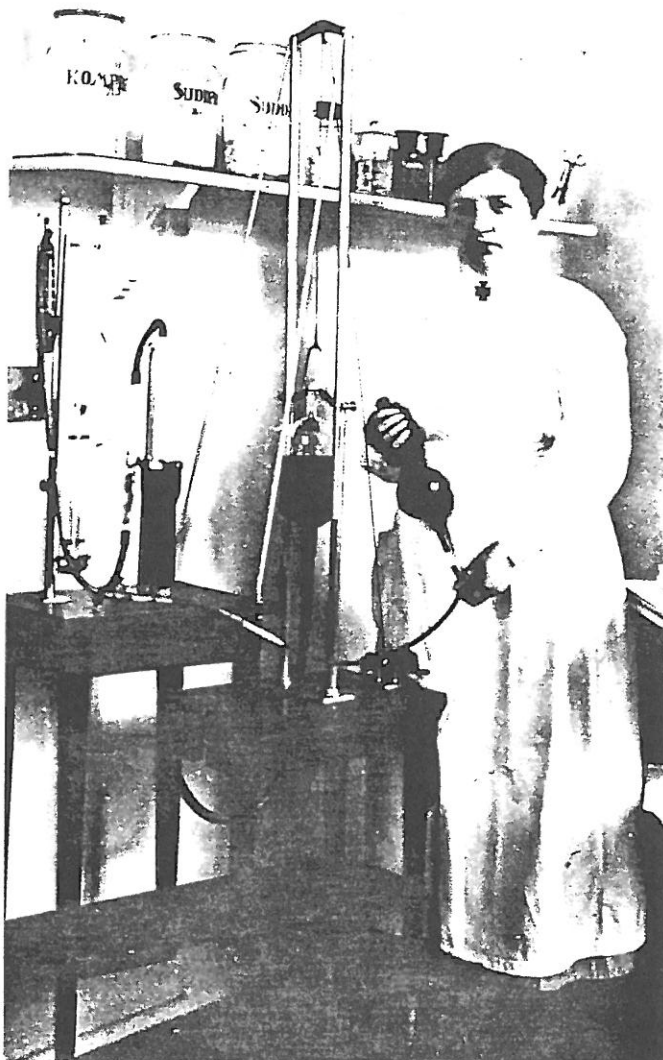
Överst: Några "scenarbetare" poserar framför den provisoriskt uppbyggda scenen i kyrksalen. Observera bågsjuslamporna i taket. Underst: Ensemblen i något folklustspel framför kameran repro, LM88/28,30.

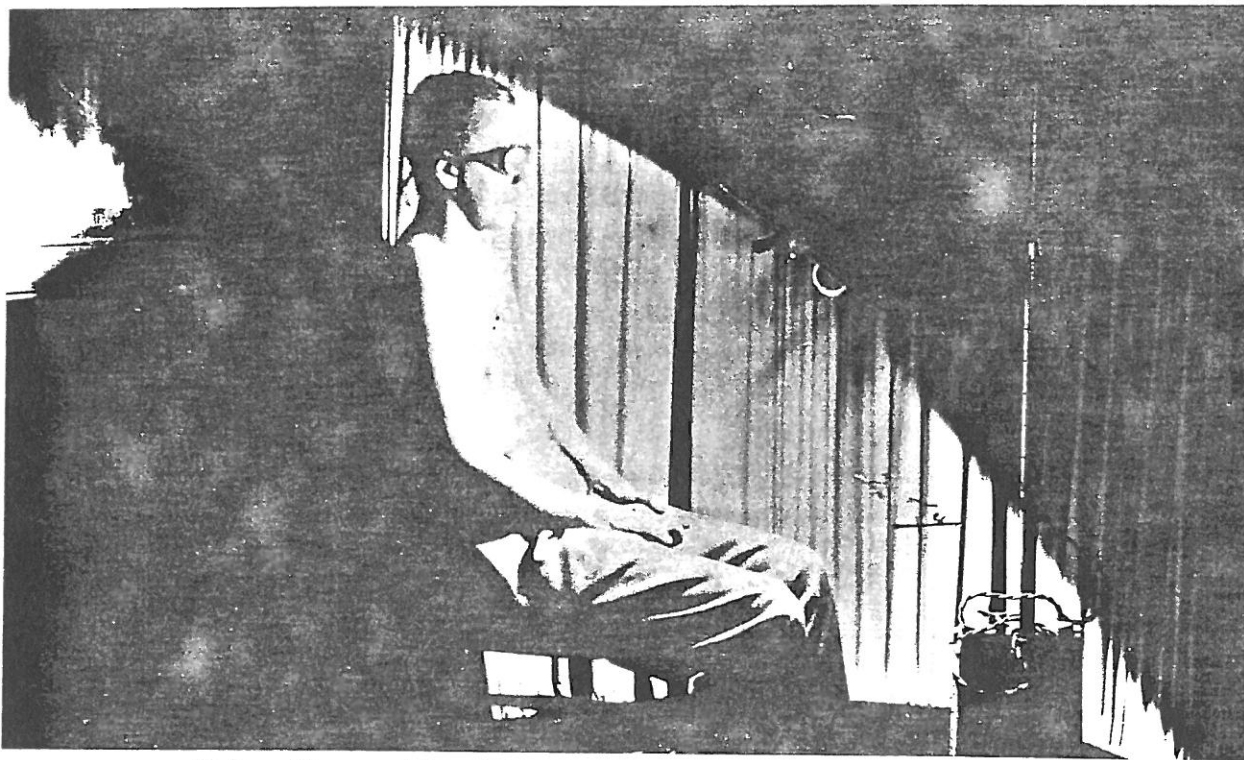
4. Luft som medicin

Genom Koch's upptäckt av turberklerna 1882, kom man på det klara med att tuberkulos, i första hand då lungtuberkulos, var en smittosam infektionssjukdom, som kunde behandlas. Den första åtgärden blev att försöka minska smittoriskerna genom att förvara de sjuka i asyler. I andra hand kom att med lämplig vård lindra och bota sjukdomen. Kampen mot tuberkulos blev en folkrörelse, där alla -arbetsgivare, stat och kommun-engagerade sig. År 1891 uppförde man det första sanatoriet och ett mycket stort antal följde under de närmaste decennierna. Man gav statligt bidrag för upp till halva byggkostnaden. Genom förebyggande vård med calmette-vaccination och kvävgasbehandling lyckades man hejda denna folksjukdom.

Valet av Söderby som plats för sjukhuset berodde inte enbart på att man ville isolera sjuka från friska utan också på att här bjöds de bästa förutsättningarna för en god behandling av patienterna. Sol och ljus, liggturer i det fria i särskilda ligghallar samt promenader- jämte lämplig föda- var de viktigaste momenten i behandlingen, innan kvävgasbehandlingen infördes. Sjukhuset hade från början inte ens någon egen operationssal.

En sjuksköterska på Söderby demonstrerar en apparat för kvävgasbehandling, repro LM88/30.

Behandling med kvartslampa blev tidigt ett viktigt inslag i vårdmetoderna vid sjukhuset, LM88/27:9.

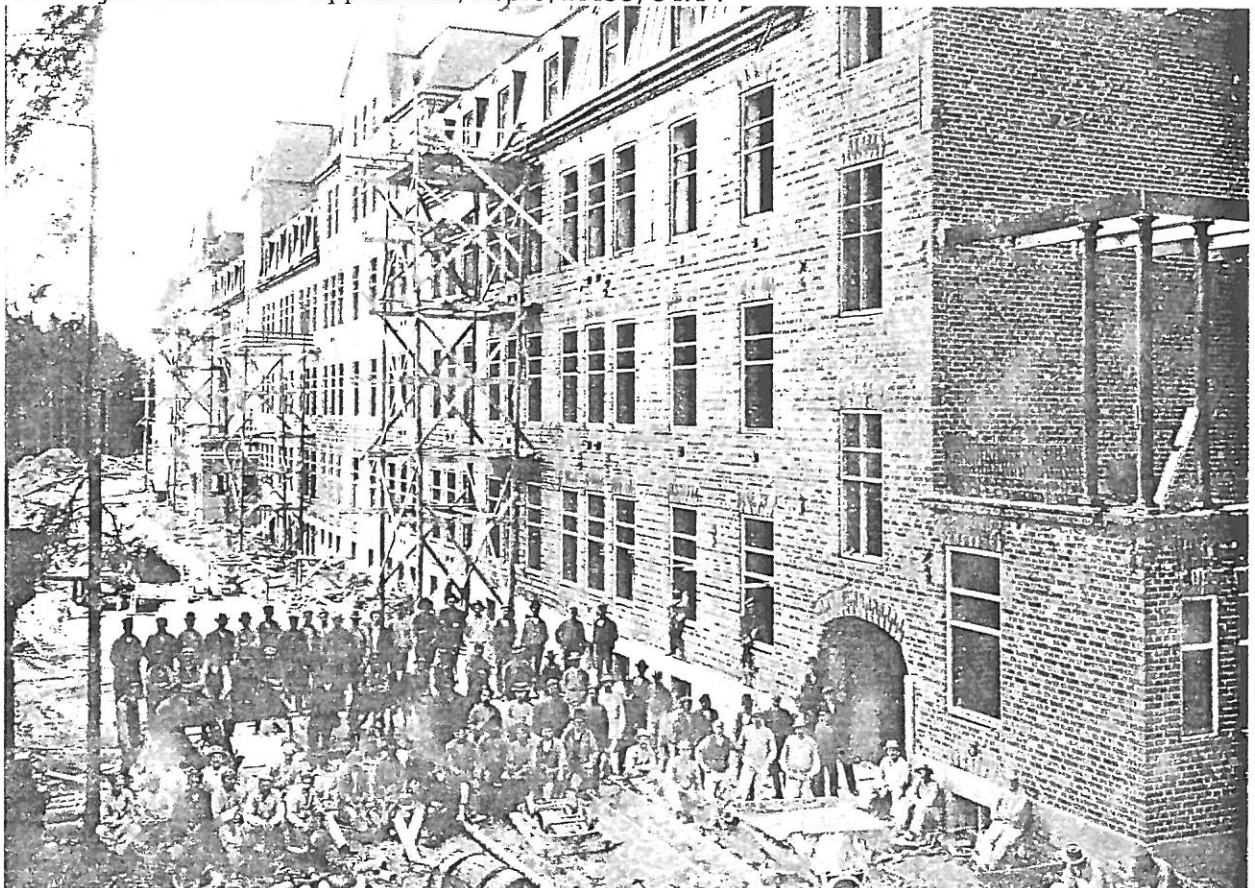
På det här fotot från 1921 ser vi en av de nu rivna ligghallarna, öster om huvudentrén, repro LM88/28.

5. Sjukhusbyggnaderna.

I Stockholm var vården av lungsjuka som på alla andra orter dåligt tillgodosedd vid 1900-talets början. Ett hundratal platser fanns vid S:t Görans sjukhus och ett trettiotal vid Sabbatsberg, men den stora massan av patienter hänvisades till Allmänna försörjningsinrättningen på Kungsholmen.

De äldsta sjukhusen uppfördes i regel i statlig regi men också på filantropisk basis. När sjukhusbyggandet tog fart på 1860-talet skedde det främst genom den nybildade landstingsorganisationen, vars huvudsakliga uppgift blev att sörja för sjukvården. Under en 40-årsperiod fram till sekelskiftet skedde i landstingets eller de större städernas ledning ett oerhört omfattande sjukhusbyggande på alla håll i Sverige. Då uppfördes ett sextiotal nya lasarett. I diskussionerna om sjukhusens utformning förekom två principer; korridorsjukhusen och paviljongsjukhusen. Enligt korridorsystemet förlades sjuksalarna utmed oftast enkelsidiga korridorer, medan paviljongsystemet innebar att de olika avdelningarna utgjorde självständiga byggnadskroppar, endast förenade med långa längor. I Sverige, där de flesta sjukhusbyggen under denna tid var förhållandevis små blev det förstnämnda systemet vanligast och fick också sitt mäktigaste uttryck i huvudsjukhuset på Söderby. Anläggningen utmärkes av koncentrationen till ett enda korridorblock i fem plan för massförvaring av människor med en serie mindre byggnader spridda i en vackert anlagd park .

Huvudsjukhuset under uppförande, Repro, LM88/84:1 .

2. Huvudsjukhuset och 3. Entrébyggnad.

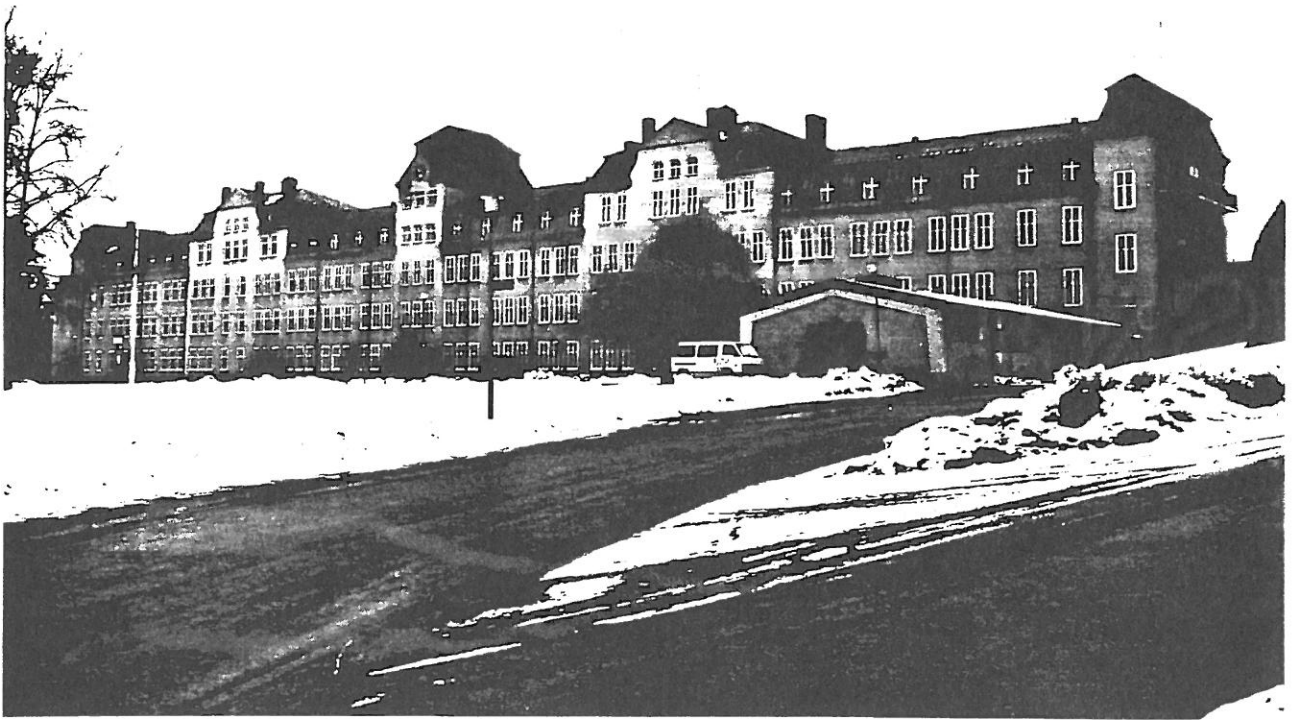
Byggnaden har en stomme av tegel med slätputsade fasader, avfärgade med ljus guldocker under brutet tak med avvalmade gavelpartier, täckt med ståndfalsad skivtäckt svartmålat plåttak med horisontella skarvar. Fönster med åtta lufter och dubbla tvärposter. Sydfasadens fönster är utbytta mot nya i aluminium under 1980-talet. Den gamla huvudentrén i sydfasadens norra ände revs i slutet av 1950-talet då den nya huvudentrén vid den södra gaveln uppfördes. Den har stomme av betong med gråputsad fasad med vita hörnmarkeringar under pappklätt sadeltak. Huset inrymmer cafeteria, toaletter och patienkassa.

Den övre luftraden i entrésidans fönster är igensatta och den invändiga rumshöjden sänkt.

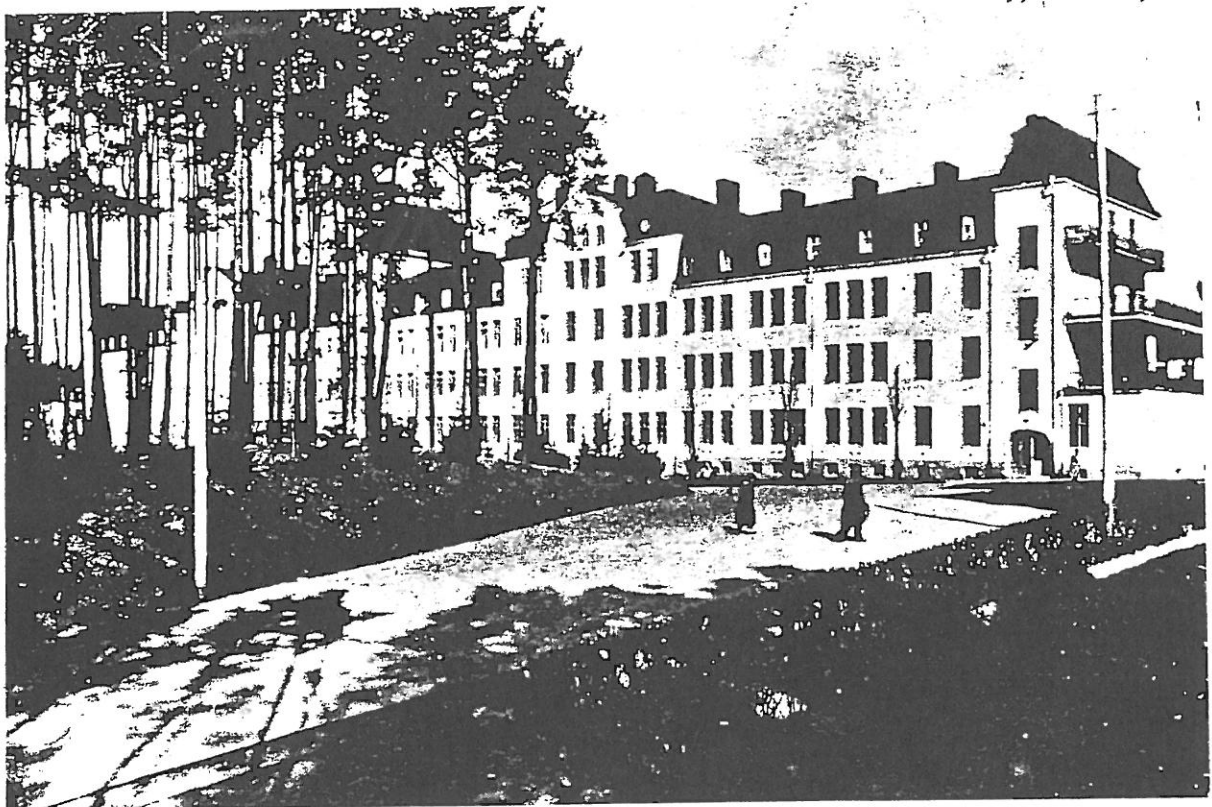
Norra fasaden har senare tillbyggt med vädringsbalkonger, i betong och stål. Den ursprungliga planlösningen med patientrum åt söder, och personalutrymmen och samlingsrum i flyglarna mot norr har endast delvis behållits. Den invändiga rumshöjden är sänkt, trapplopp, dörrar, hissar, golv- vägg- och takbeklädningarna har bytts ut eller ändrats i patient-

och behandlingsutrymmen så att sjukhusets lokaler skall uppfylla de anspråk på rationella lokaler den moderna sjukvården ställer. Den cirkelsegmentformade ligghallen, (uppförd 1926) som byggts ihop med huvudsjukhuset i hörnet av den norra gaveln och den östra långsidan, har en gråmålad, ursprungligen rödslammad lockpanelad betongstomme i tre våningar. De första två våningarna har mot öster enkelluftade fönster med spröjs för sex rutor. Den översta våningen har sexkantiga enkla fönsterlufter med spröjs för sex fönster. Denna våning är klädd med vitmålad fjällpanel. Även grunden är klädd med fjällpanel som svartmålat. Fasaden är uppdelad i fönsteraxlar i par med vitmålade liserner. Det andra och tredje våningsplanet är avskilt med kraftiga vitmålade våningsband. Ligghallen har ursprungligen varit mer än dubbelt så lång.

. Det stora korridorsjukhuset bestod nästan bara av sjukrum och de sedvanliga biutrymmena för toaletter, tekök, förråd och lokaler för personal. Ytan som man avsatte för varje säng var på Söderby litet, 6,5 kvm. Salarna för åtta personer låg utmed huvudfasaden åt söder, med höga, tätt placerade fönster. Den 2,68 meter breda korridoren vidgades på sina ställen till 4,38 meter och tjänade då som dag- och matrum. Biutrymmena var förlagda i flyglar mot norr. Två stora salar rymdes i takvåningen på den 150 meter långa byggnaden, den ena fungerade som samlings- och kyrksal den andra som terapilokal. I övrigt fanns undersökningsrum och personalbostäder i vindsvåningen. Tre hissar förde mellan takvåning och souterrängvåning där badavdelningen var belägen. Härifrån ledde kulvertar mot väster till en fristående byggnad för privatpatienter.

Huvudsjukhusets fasad mot söder 1988 och omkring 1930. På den äldre bilden ser vi rälsen på vilken man forslade fram kol till ångpannan. På huvudsjukhusets östra gavel finns en liten tillbyggnad i en våning samt två vädringsbalkonger, varav en är bevarad. Ett flertal av de ursprungliga skorstenarna som delade upp de väldiga takytorna har sedermera borttagits. På den äldre bilden ser vi att tall och gran kryper nästan ända in på huvudbyggnaden- ytor som idag används för parkering och vägar, foto Jan Granberg LM88/90:4 samt repro LM88/30.

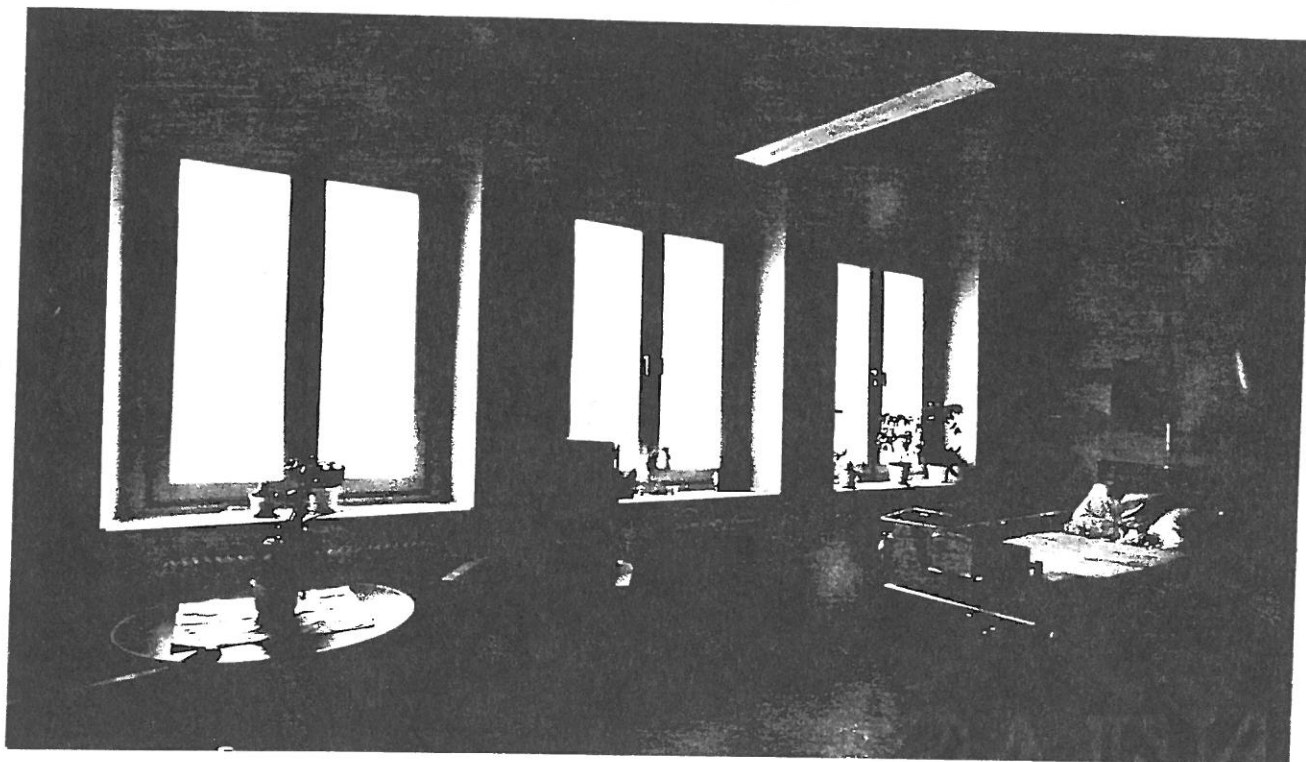
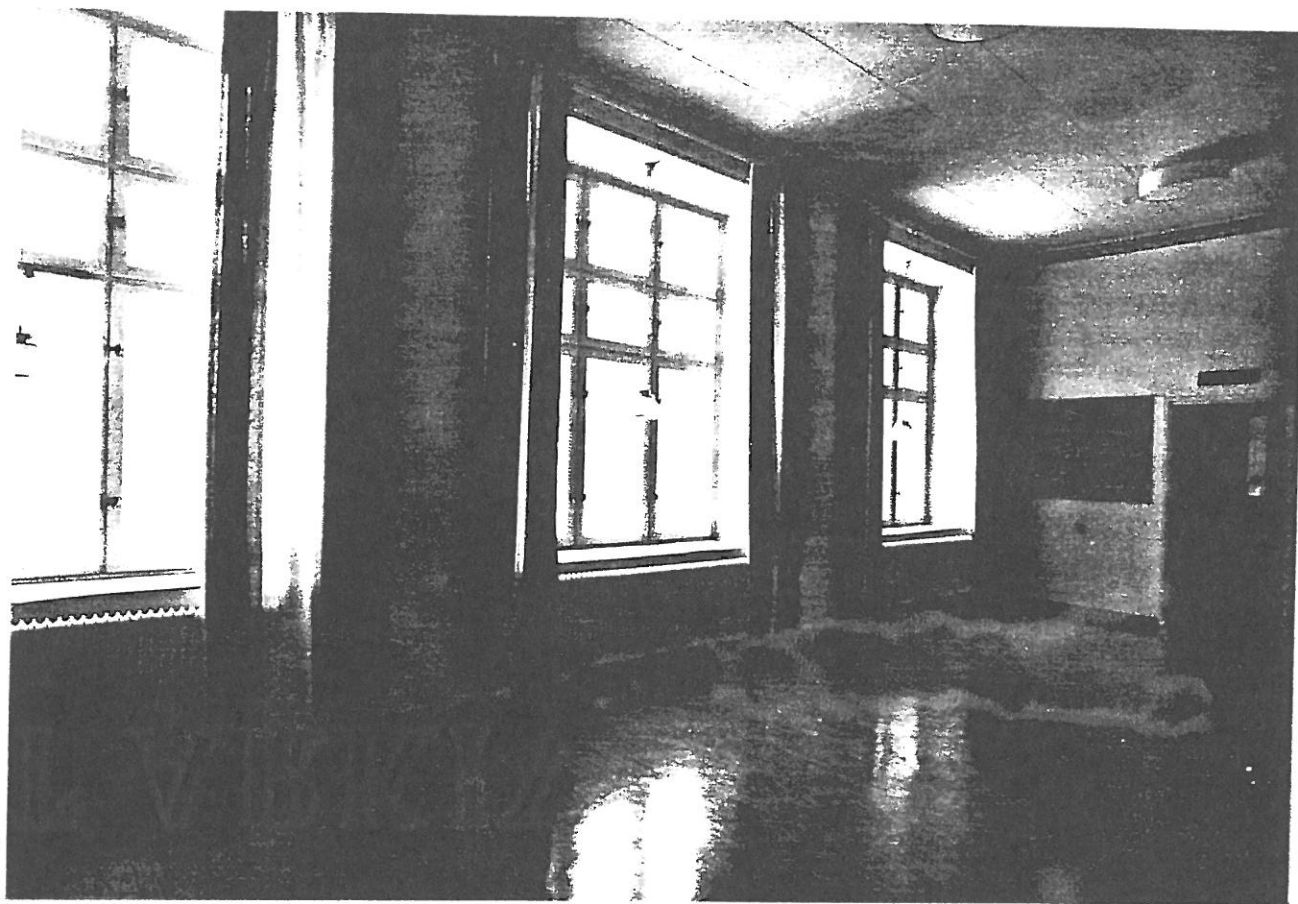
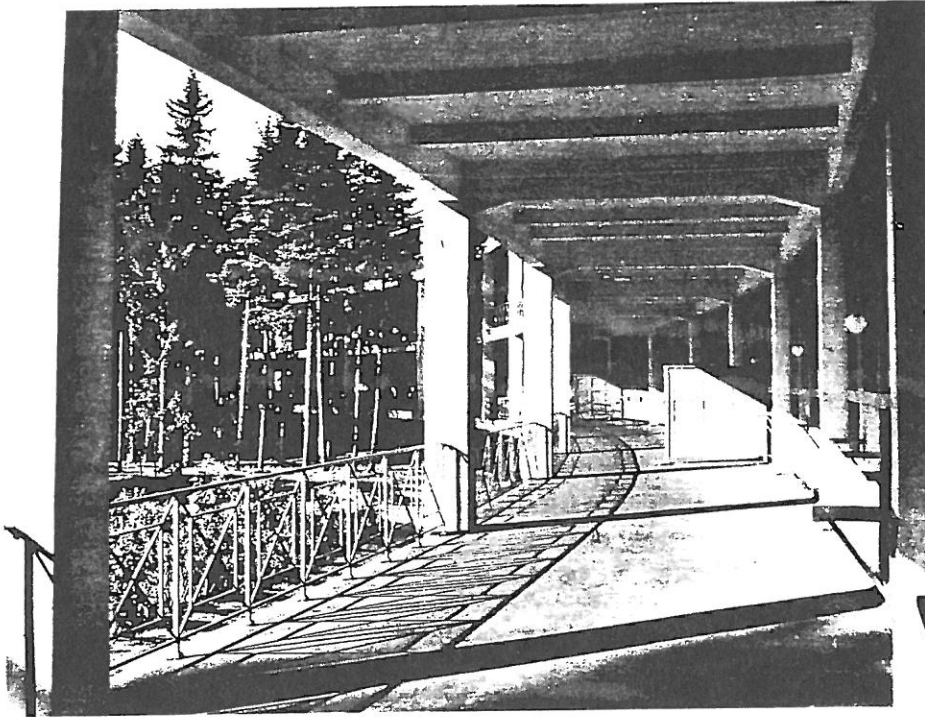

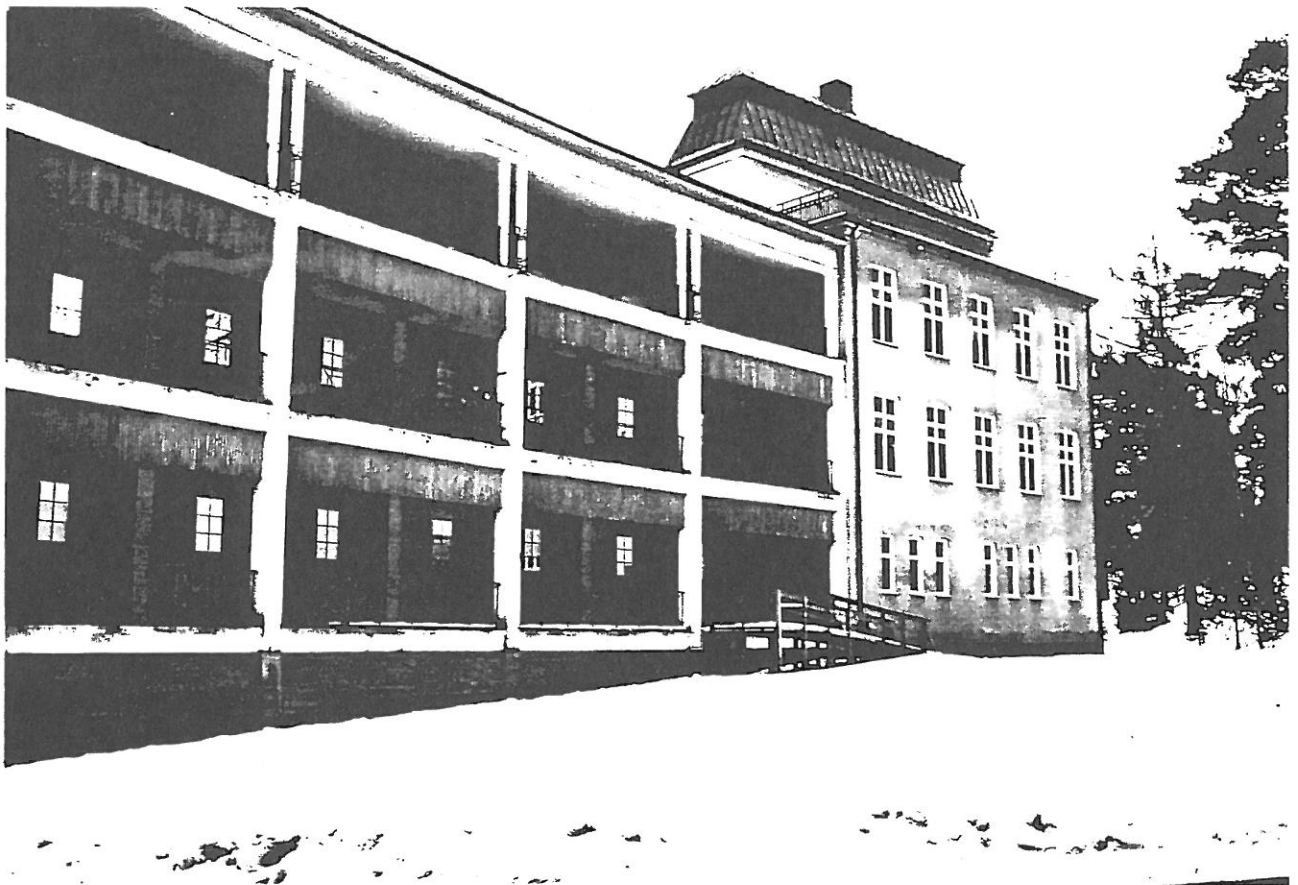
Foto av sal för fyra patienter mot söder, avdelning 2 med moderna fönster och sänkt tak. På den andra bilden: matrum i del av korridoren mot norr med ursprungliga fönster och oförändrad takhöjd, vilket medför att dessa rum är betydligt ljusare, trots att de ligger mot norr. foto Anna Ulfstrand LM88/87:35,36.

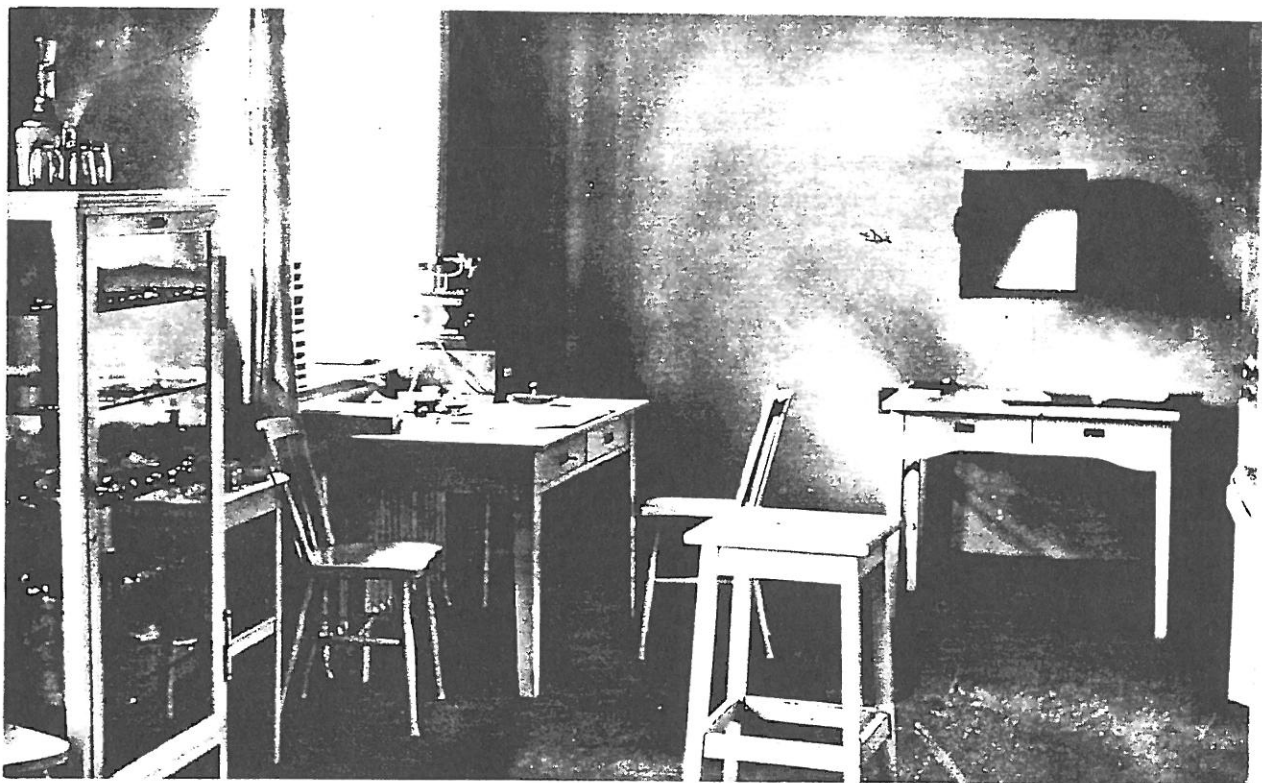
Överst: Interiör av ligghallen mot norr i dess ursprungliga omfattning .Foto: Rosenberg.LM88/27:3,4,5.

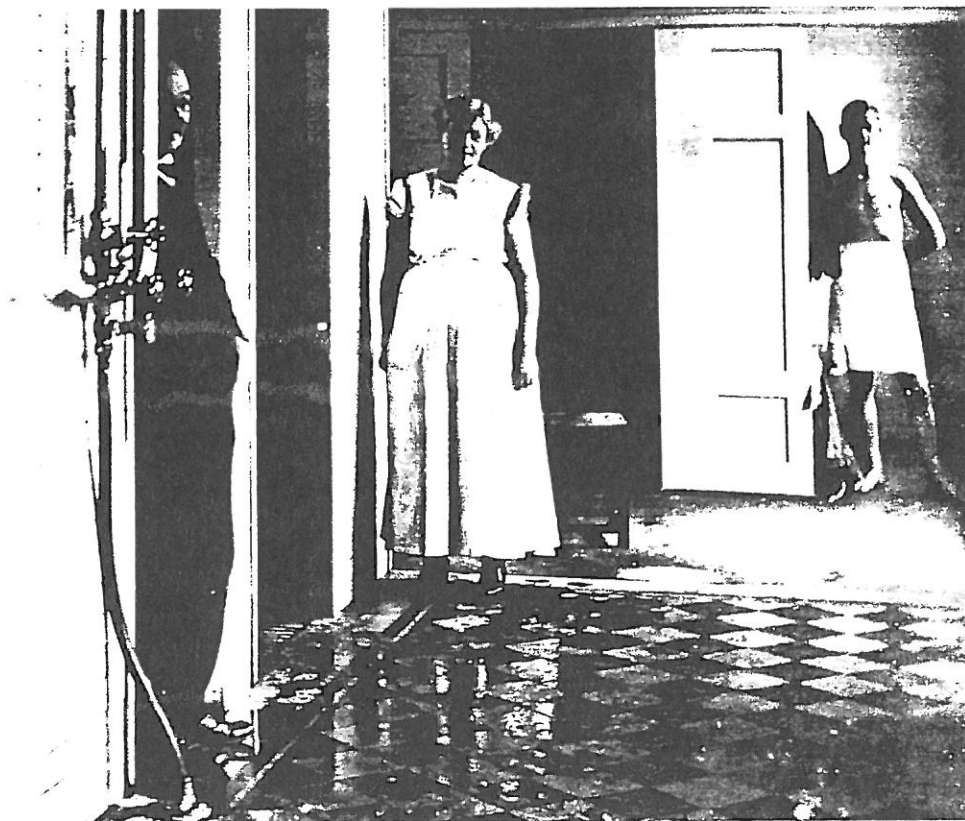
Nederst: Ligghallens nuvarande utseende från väster. Foto Jan Granberg, LM88/90:3

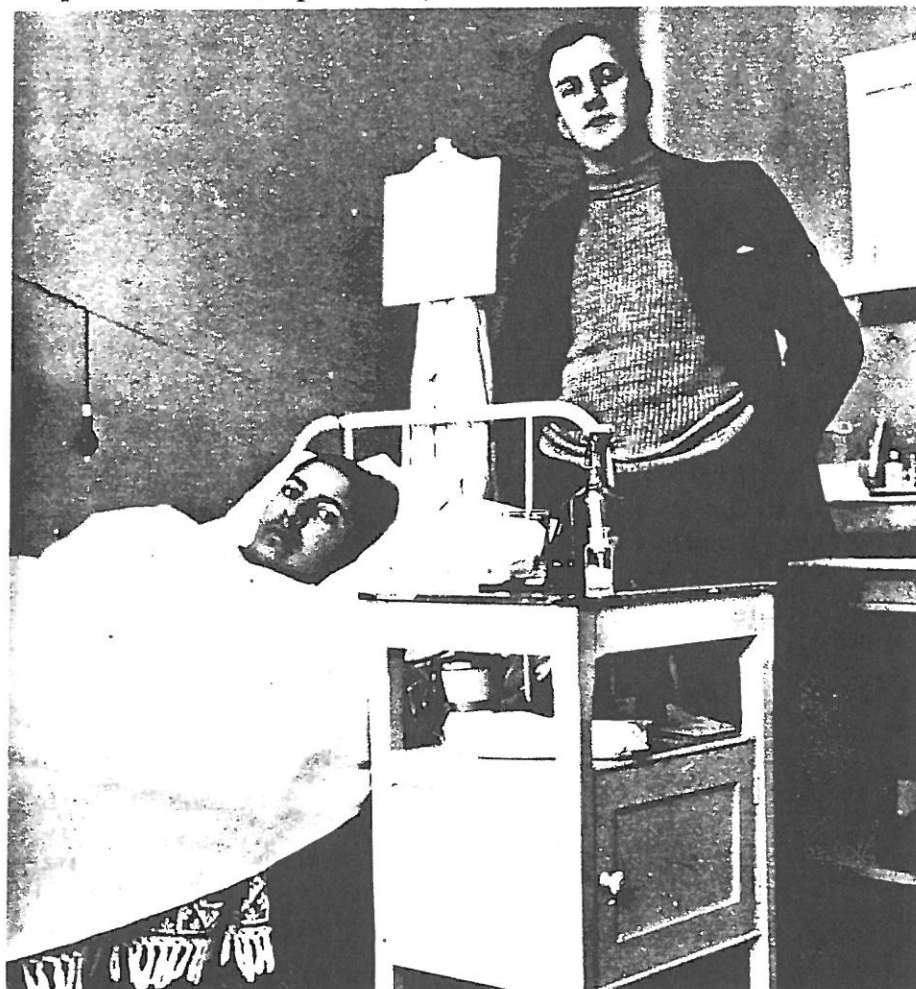

På samma plan som samlings- och kyrksalen, fanns även undersökningsrum och prästens mottagningsrum samt bostäder för sjuksköterskor och biträden. Underst: Både läkarens mottagningsrum och sjuksköterskans rum är möblerat med för tiden typiska vitmålade möbler ljusa textilier som ger ett ljust och luftigt intryck, repro LM88/28.

I soutterrängvåningen var badavdelningen belägen. På den ena bilden ser vi en del av herravdelningen med två patienter posera tillsammans med en baderska. På den andra bilden ; en patient med besökare . Rummet har inte tvättställ, utan löst handfat på en kommod, repro LM88/28.

Så här såg huvudsjukhusets sydvästra fasad ut före ombyggnaden 1958 och med den då rivna äldre entrébyggnaden. Framför västfasaden var en rad med popplar planterade, repro LM88/27. Underst: Entrébyggnaden, hus 03, från söder och väster uppförd 1960 efter ritningar av arkitekt SAR Ingrid Uddenberg, Stockholm. Foto Jan Granberg, LM88/90:11.

05 Vårdbyggnad.

I den byggnad som betecknas: "Paviljong för ömtåligare patienter", på planen från 1910, delvis avsedd för privatpatienter, kunde erbjudas individuell utformning av vården med möjlighet att i större utsträckning än annars medföra möbler och personliga tillhörigheter under vistelsen på sjukhuset. Avdelningen fick en egen ligghall 1917 som revs 1977. Huset användes nu till lagerlokal och verkstäder.

Huset har stomme av tegel och fasad av gul slätputs under sadeltak med avvalmade gavelspetsar och vindskupor. Taket är täckt med svartmålad skivtäckt, ståndfalsad plåt med horisontella skarvar samt står på en grund av kvaderhuggen granit med fogstrukna skarvar.

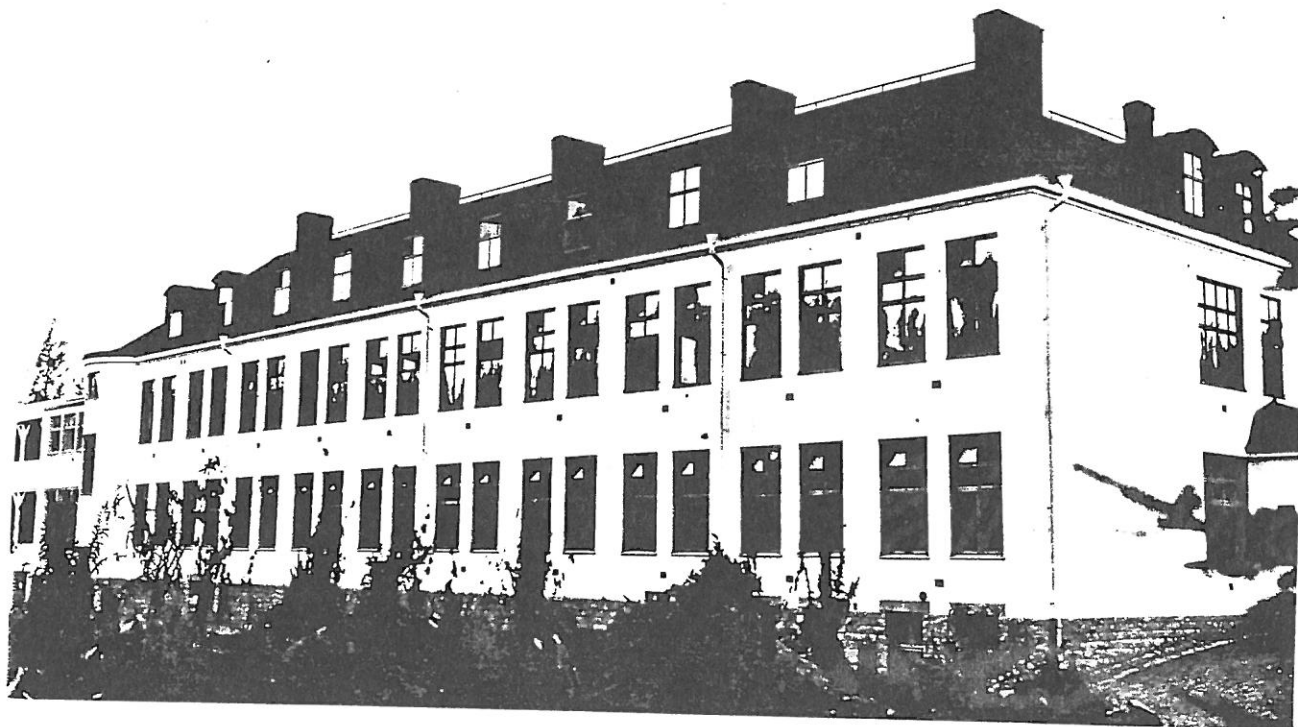
Den nu rivna ligghallen hade regelstomme klädd med liggande fasspontpanel och var byggd mot huset norra gavel. Byggnaden hade ett pulpettak täckt med ståndfalsad skivtäckt och svartmålad plåt.

6. Förrådsbyggnad, f.d. Vårdbyggnad

Ursprungligen uppförd som vårdavdelning åt baltiska flyktingar under 1940-talet. En lastkaj har tillkommit senare. Byggnaden har en gulmålad och lockpanelad regelstomme på betonggrund under sadeltak klätt med enkupigt tegel. Treluftsfönster med tvärpost. Byggnaden används nu som beredskapslager av försvaret.

Den under 1940-talet uppförda vårdavdelningen för landsflyktiga baltar användes nu som beredskapslager av försvaret. Foto Jan Granberg, LM88/93:2.

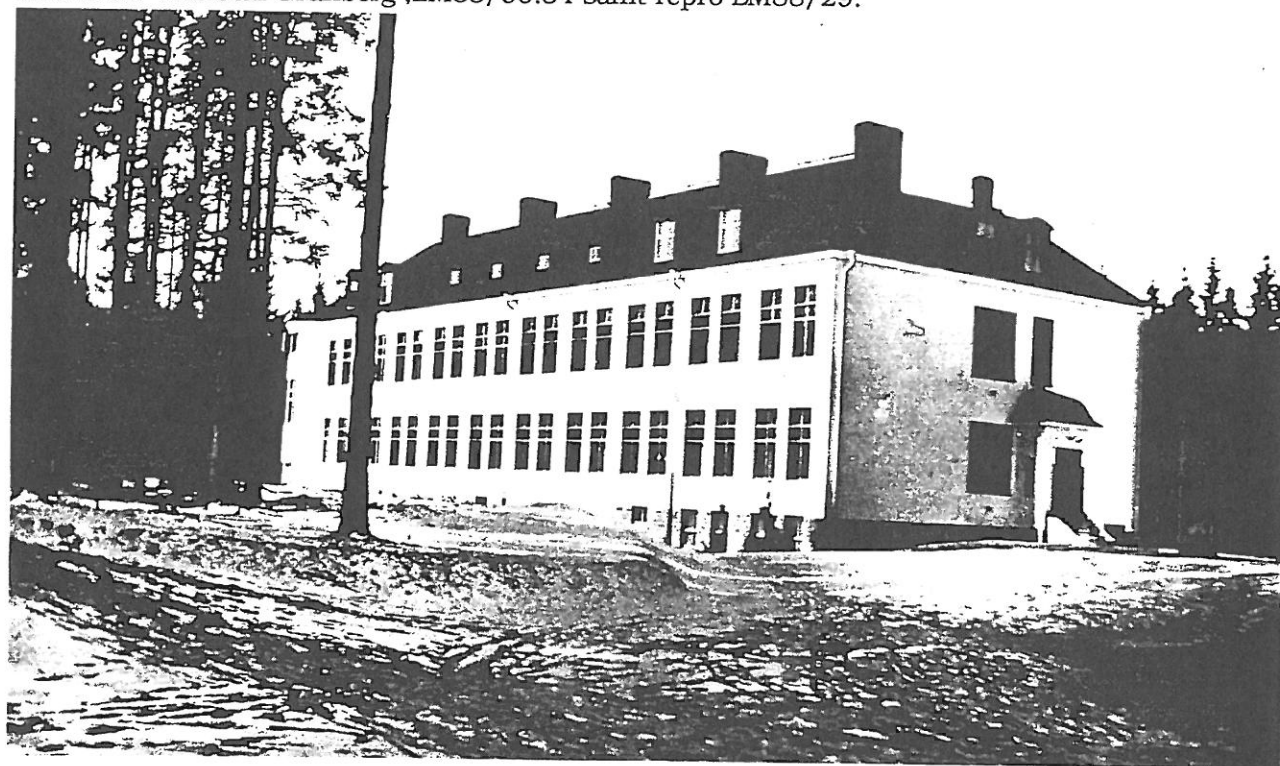

Enligt planen kallades privatavdelningen, nuvarande hus 05, för "afdelning för ömtåligare patienter". Sju år efter sjukhusets invigning byggde man mot byggnadens västra gavel en särskild ligghall för privatpatienterna. Den har sedermera rivits. Bilderna visar hus 05 på 1920-talet med ligghallen längst till vänster, samt detalj av ligghallen, repro LM88/27:12 och LM88/27:11.

Hus 05 i mars 1988. Ursprungligen hade byggnadens södra takfall fyra större och fyra mindre vindskupor. Idag är det nio med samma utförande som de ursprungliga större kuporna. Vi ser att huset ursprungligen hade vit puts med mörkare färg på fönsterbågar och -karmar samt var försedd med vita stuprör. Förhållandet är som synes nu det omvända. foto Jan Granberg ,LM88/90:34 samt repro LM88/29.

7 Förrådsbyggnad och 8. Barndaghem, fd. sommarpaviljonger

Ursprungligen uppförda mellan åren 1906 och 1910 som sommarpaviljonger- i första hand för barnpatienterna.

Dessa flyttades 1923 till det närbelägna Hamra sanatorium på grund av smittorisken. Paviljongerna vinterbonades och byggdes om för vuxna patienter 1927.

Husen har en regelstommar med snedsträvor som är klädda med gulmålad, ursprungligen rödslammad, liggande fasspontpanel med vita fönsterfoder. Sexluftsfönster med en tvärpost.

Byggnaderna har brutna tak med avvalmade gavelspetsar, täckta med svartmålad skivtäckt, ståndfalsad plåt med horisontella skarvar. De båda byggnadskropparna är senare sammanbyggda genom en sammanbindningsdel med regelstomme klädd med gulmålad fasspontpanel under ett plant tak med nedraget takfotsparti. Taket är täckt med svartmålad ståndfalsad bandplåt. Sannolikt är grunden av kvaderhuggen granitsten med fogstrukna skarvar, utom under sammanbindningsdelen som står på en betongplatta.

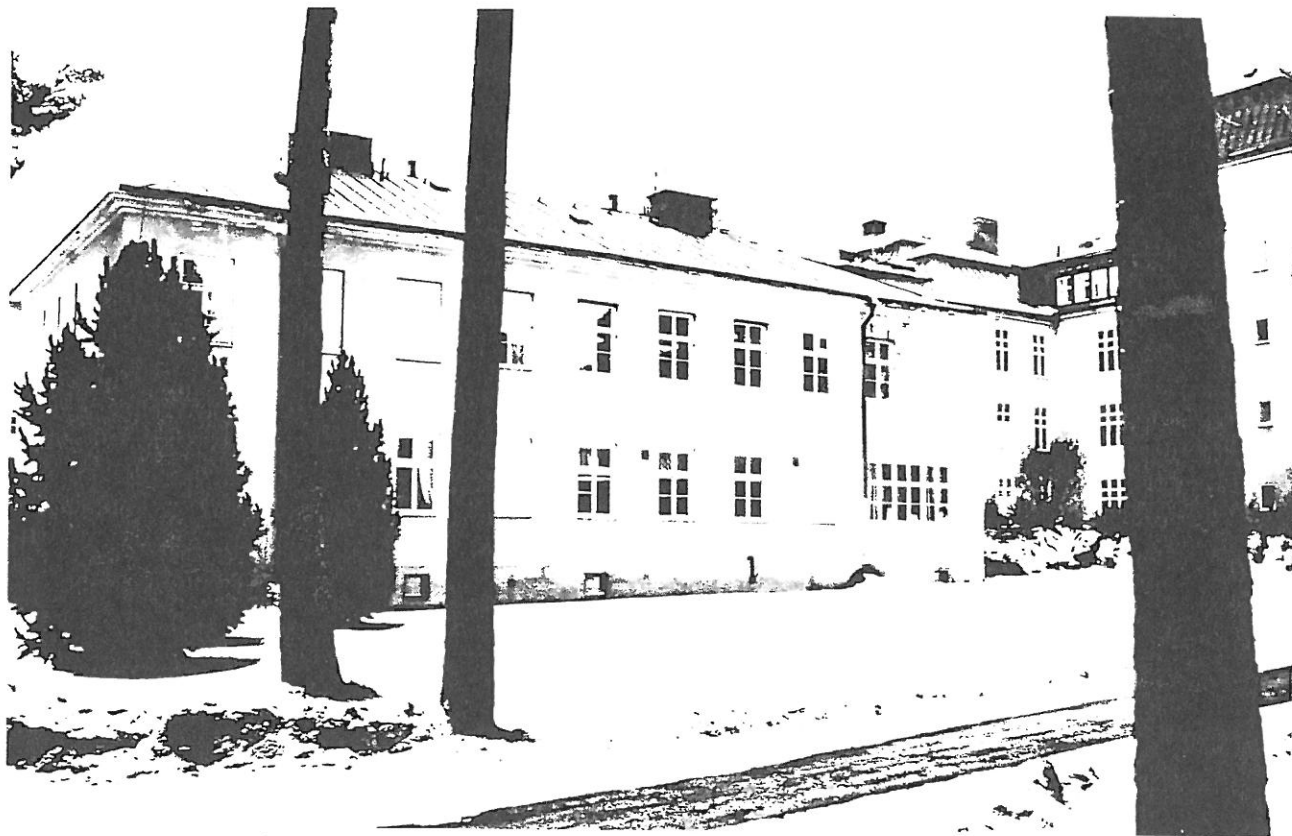
Sommarpaviljongerna, hus 07 och 08, från sydost. De byggdes som vårdavdelningar för barn och användes nu som barndaghem. foto Jan Granberg, LM88/87.

4. Behandlingsbyggnad.

Byggnaden har en stomme av tegel med gul slätputs under sadeltak med avvalmade gavelspetsar, klätt med svartmålat, ståndfalsad skivplåt med horisontella falsar. Den är uppförd 1929 efter ritningar av Viktor Eklöf på Stockholms fastighetskontor, daterade 1925. Huset hade från början en till huvusjukhuset ledande sammanbindningsdel som numera är riven

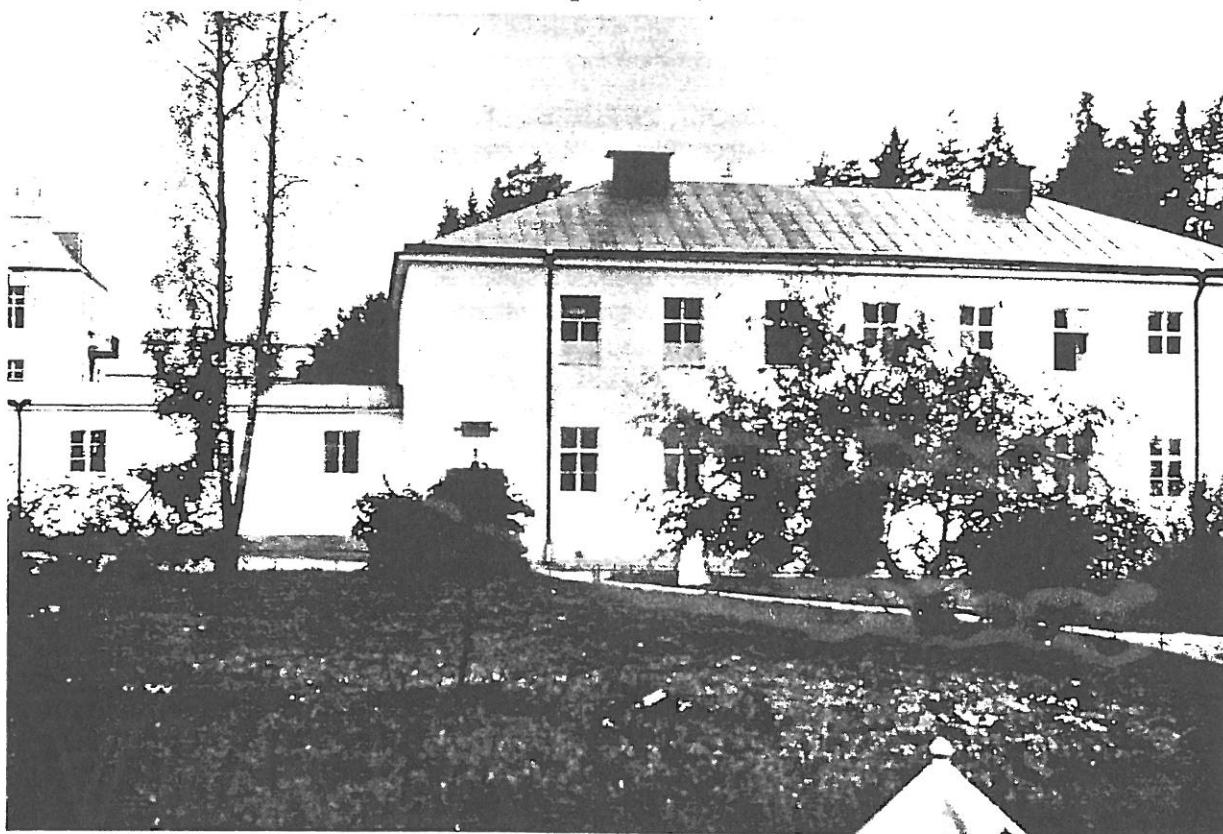
Behandlingsbyggnaden har ett trapphus i vardera kortändan av huskroppen. Mellan trapphusen löper en korridor placerad mitt i byggnaden med laboratorier och undersökningsrum på båda sidor. Snickerier och spegeldörrar från byggnadstiden har i allmänhet bevarats, men hissen är utbytt. En del av den äldre röntgenapparaturen har tagits om hand av Medicinhistoriska museet.

Senare tillbyggnader är dels ett lockpanelat och brunbetsat burspråk på östra långsidan, dels en täckt gång med stomme av klena t-balkar, täckt med korrugerad plåt och -plast som byggts till mot husets östra gavel och leder ned till källarplanet.

Undersöknings- behandlingsbyggnaden 1988. Uppförd 1929 efter ritningar av Viktor Eklöf, hus 04, foto Jan Granberg, LM88/90:29.

Bild av behandlingsavdelningen, hus 4, där den äldsta röntgenavdelningen var inrymd- för övrigt utförd med något för modern sjukhusstandard så främmande som ekparkett i rummet med röntgenapparat. Till vänster:Förbindelsegången till huvudsjukhuset är riven, repro LM88/29

6. Personalbostäderna.

Mot nordost ledde en kulvert från huvudsjukhuset i vars andra ände ekonomihuset med kök i bottenvåningen och personalbostäder i två plan var belägna. Senare har tillkommit en kulvert mot administrationsbyggnaden som också från början inrymde bostäder för kanslipersonal och samtliga läkare -med undantag för överläkaren.

Denne hade en egen tiorumsvilla på en höjd väster om huvudentrén.

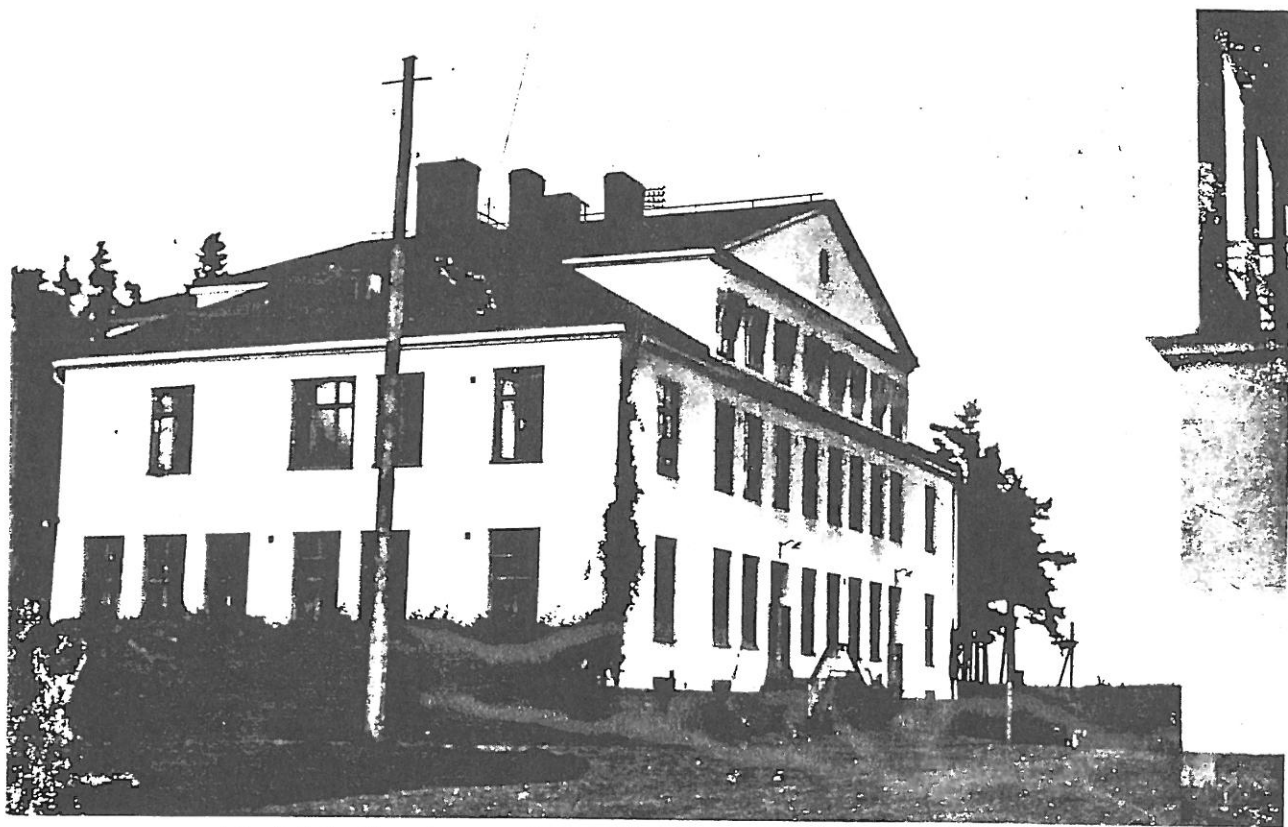
Anläggningen kompletterades år 1929 med två fristående byggnader på höjden öster om huvudsjukhuset, gestaltade i en arkitektonisk form som balanserar mellan 20-talsklassicism och funkis. På 30-talet byggdes i samma del av området, en särskild paviljong med bostäder för sjuksköterskorna . Under 1940-talet tillkom fyra läkarvillor i den sydöstra delen av området där de enligt 1910 års plan legat två ligghallar.

1. Administrationsbyggnad.

Byggnaden har en stomme av tegel med slätputsade fasader, avfärgade med bränd umbra under brutet tak med avvalmade gavelpartier och en kraftig frontespis, täckt med ståndfalsad, svartmålad plåt i skivor med horisontella skarvar. Huset står på en grund av kvaderhuggen granit sammanfogat med fogstruket bruk. Putsavfärgningen är senare liksom entrédörrarna. Fönsterna har dubbla tvärposter, två inåtgående lufter, spaljonettlås från byggnadstiden och är vitmålade. Huset är uppfört 1909.

Ursprungligen var fönstersnickerierna utvändigt avfärgade i annan kulör, möjligen duvblått, som på överläkarvillan .

Från början användes bottenvåningen för sjukhusadministrationen med arkiv i källaren och de övriga våningsplanen uppläts som bostäder åt läkare och chefsadministratör. Huset har två trapplopp; ett ursprungligen tänkt för kansliet och ett för husets bostadsdel. Genom en planlösning med L-formade korridorer har flera rum på bottenvåningen och en trappa, fönster i flera vädersträck. Fönsterinsättningen är assymetrisk. att de tre våningsplanen redan från början hade olika fönstertyper berättar om att byggnaden dels planerades som arbetsplatser, dels som bostäder. Utrymmen avsedda för arbetsplatser fick generellt stora fönster och det sämst orienterade rummet mot nordost erhöll sex fönster, i stället för normalt fyra. Numera nyttjas hela byggnaden som kontor åt sjukhusadministrationen. Västfasaden hade ursprungligen två entréer, se foto, varav en satts igen senare.

Administrationsbyggnaden omkring 1910, LM88/29.

Administrationsbyggnaden, hus 01, är beläget omedelbart öster om huvudsjukhuset. Jämfört med byggnadens ursprungliga utseende har en vindskupa tillkommit mot väster, och en entrédörr på västfasaden har satts igen. Husets ursprungliga färgsättning bestod sannolikt av puts avfärgad i vitt med mellanblå snickerier, foto Jan Granberg, LM88/90:17

Kontorsrum mot nordost på bottenvåningen i administrationsbyggnaden, foto Anna Ulfstrand, LM88/85:32

13. Bostadshus.

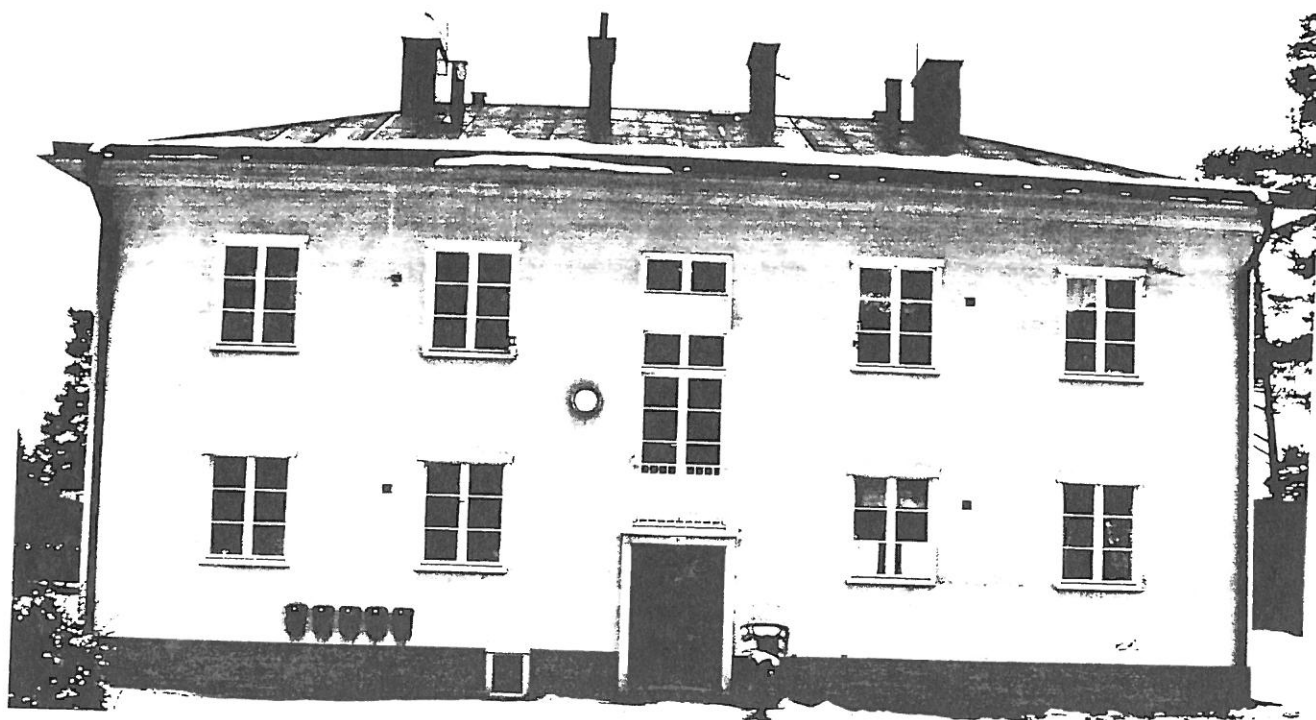
Byggt som bostäder för ekonomipersonalen samt eldare och maskinister mellan 1906 och 1910. Moderniserat 1930 och 1968. Stomme av tegel med ockrafärgad slätputs på grund av kvaderstenar med strukna fogar. Vitmålade, delvis senare fönsterbågar och poster. Fyra lufter med mitt- och tvärpost. Byggnaden har två våningar. Brutet sadeltak med avvalmade gavlar och små vindskupor med liggande enkelluftade fönster med spröjs för sex rutor. Täckt med brunmålade, ståndfalsad skivplåt med parallella skarvar.

14. och 15, Bostadshus.

Två byggnader med hyreslägenheter i två våningar vardera, uppförda omkring 1930 för patientfamiljer, littererade "A" och "B". Stomme av tegel med gul slätputs på hel källare av betong under sadeltak med avvalmade gavlar, täckt med svartmålade, ståndfalsad, skivplåt med horisontella falsar. Tvåluftade vitmålade fönsterbågar med spröjs för tre rutor i varje luft. Franska balkonger i trapphusen. Grönmalade ytterdörrar. trapphus med golv i mörkgrå konststen, väggar och tak målade i blågrått med enkla räcken i smidesjärn.

Bostadshus för betjäning. Hus 13. Byggnaden tillhör de hus som förändrats minst genom åren bortsett från att fasaden, dörrar och fönster med tiden fått en annan färgsättning. Foto Jan Granberg.LM88/90:20.

Överst: Bostadshus för patientfamiljer uppfört 1931, hus 15. Foto Jan Granberg, LM88/93:14

Underst: Bostadshus från 1931 för patientfamiljer, hus 14. Foto Jan Granberg, LM88/93:17

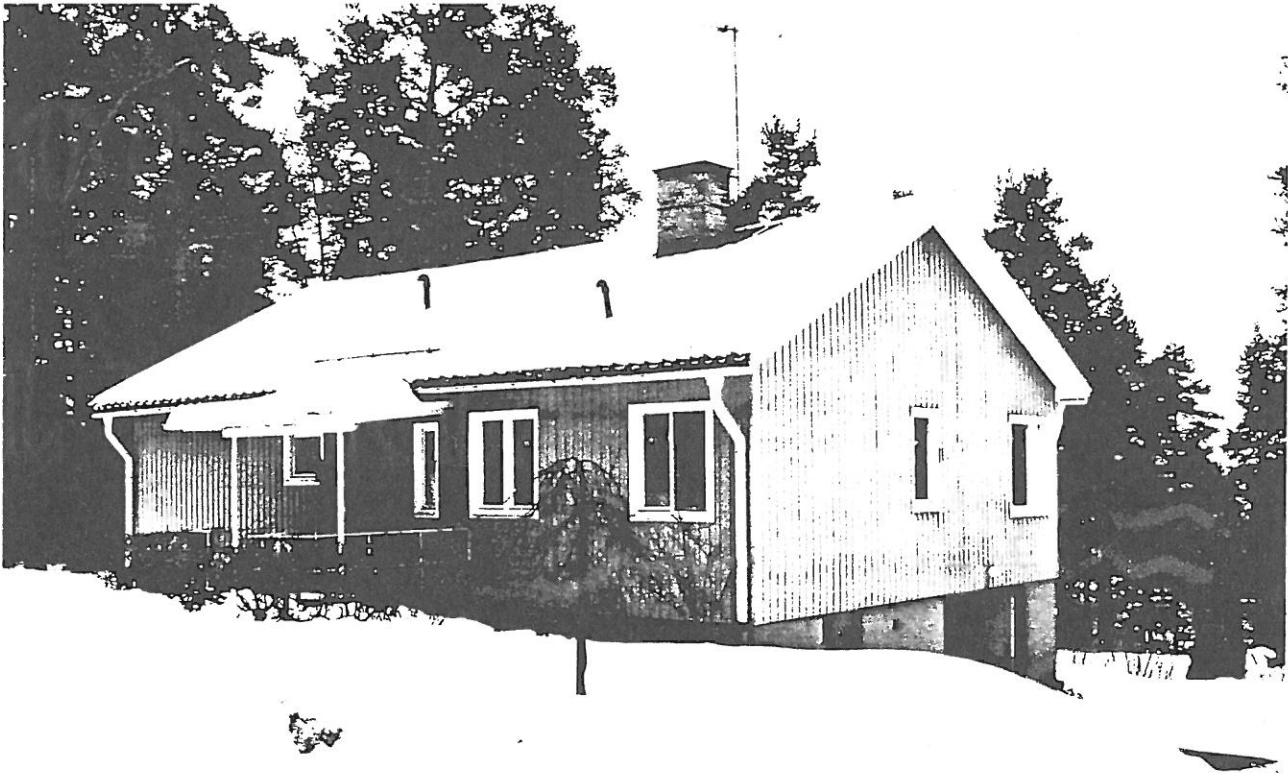

16. Bostadshus.

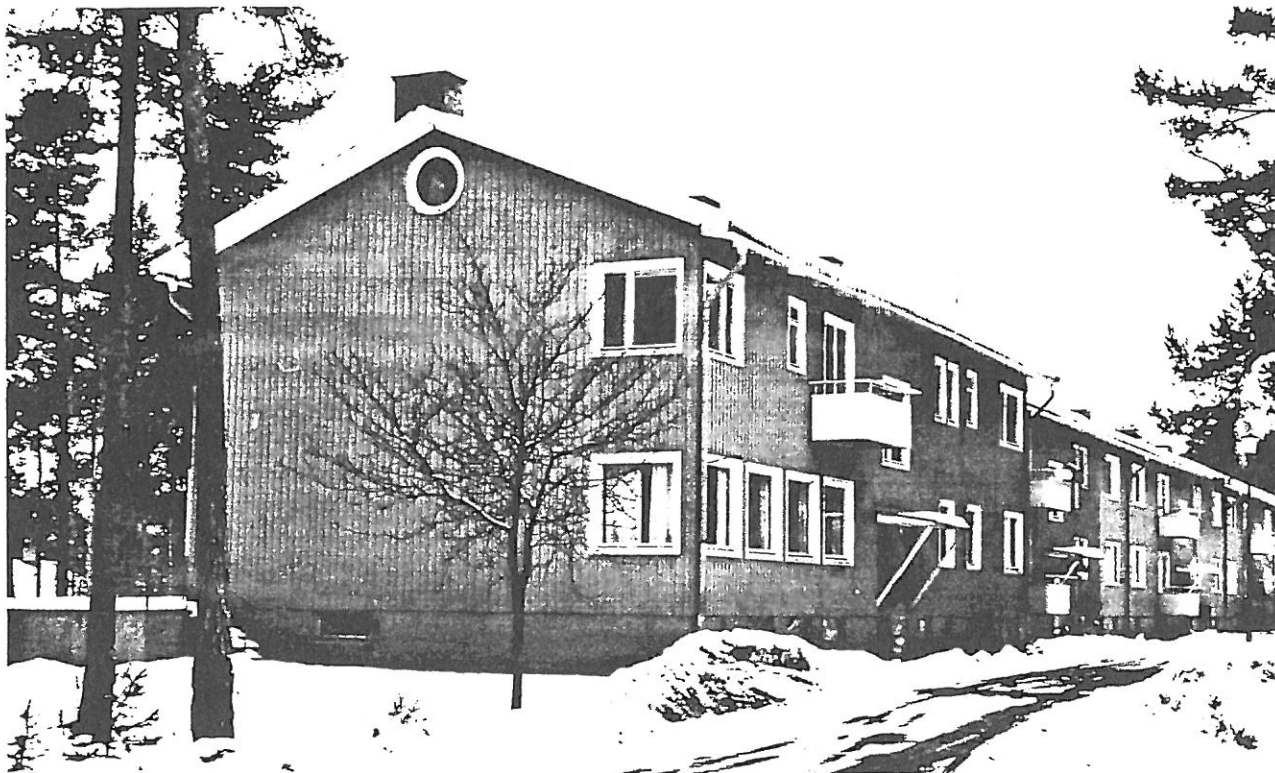
Sjuksköterskehem uppfört under 1940-talet. Locklistpanelad regelstomme som avfärgats i järnoxidrött. Under sadeltak, täckt med tvåkupigt tegel. Fönster med två olikstora luffer. Vitmålade bågar och karmar. Ett runt vindsfönster under takåsen samt två fönster med rundade bågar och blyinfattade rutor på ena långsidan. På vardera kortsidan är i fasaden assymetriskt insatta balkonger.

17.-20. Läkarvillor.

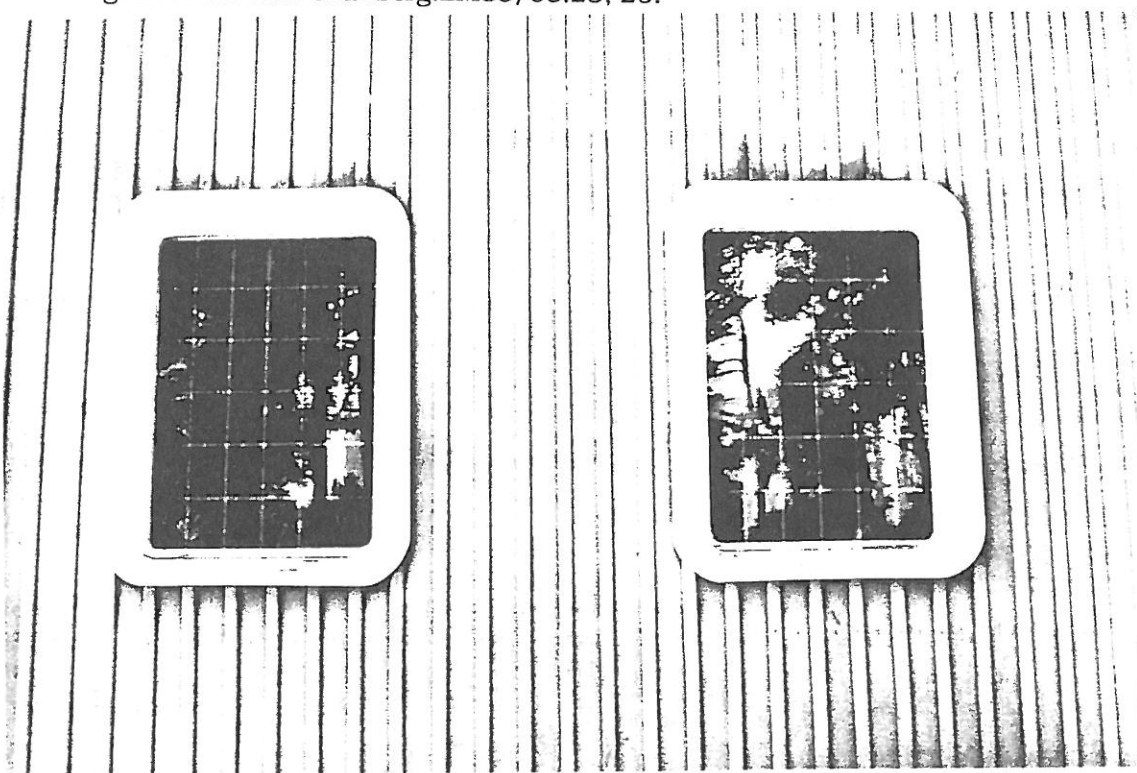
Fyra, med undantag för färgsättningen, identiska villor uppförda på 1940-talet. Hus 20 har en ljusröd locklistpanelad regelstomme på hel källare med garage av betong. Byggnaden har ett tegelklätt sadeltak. Tvåluftade, vitmålade fönster utan foder. Över entrétrappan av betong ett nästan plant, pappklätt tak på på runda vitmålade järnrör. Vitmålat trappräcke av bandjärn.

Läkarvilla, Hus 20. (Hus 17- 20 är så gott som identiska med undantag för färgsättningen). foto Jan Granberg, LM88/93:29.

Sjuksköterskehemmet från väster samt detalj av fönster till
samlingsal. Foto Jan Granberg.LM88/93:23, 25.

1. Överläkarvilla.

F.d. överläkarvillan som numera inrymmer sjukhusets undervisningsavdelning. Ritningskopior signerade Gustav Wickman 1906, avseende fönstersnickerierna finns i sjukhusets arkiv. Överläkarvilla är tillsammans med kapellet en av områdets bäst bevarade byggnader. .

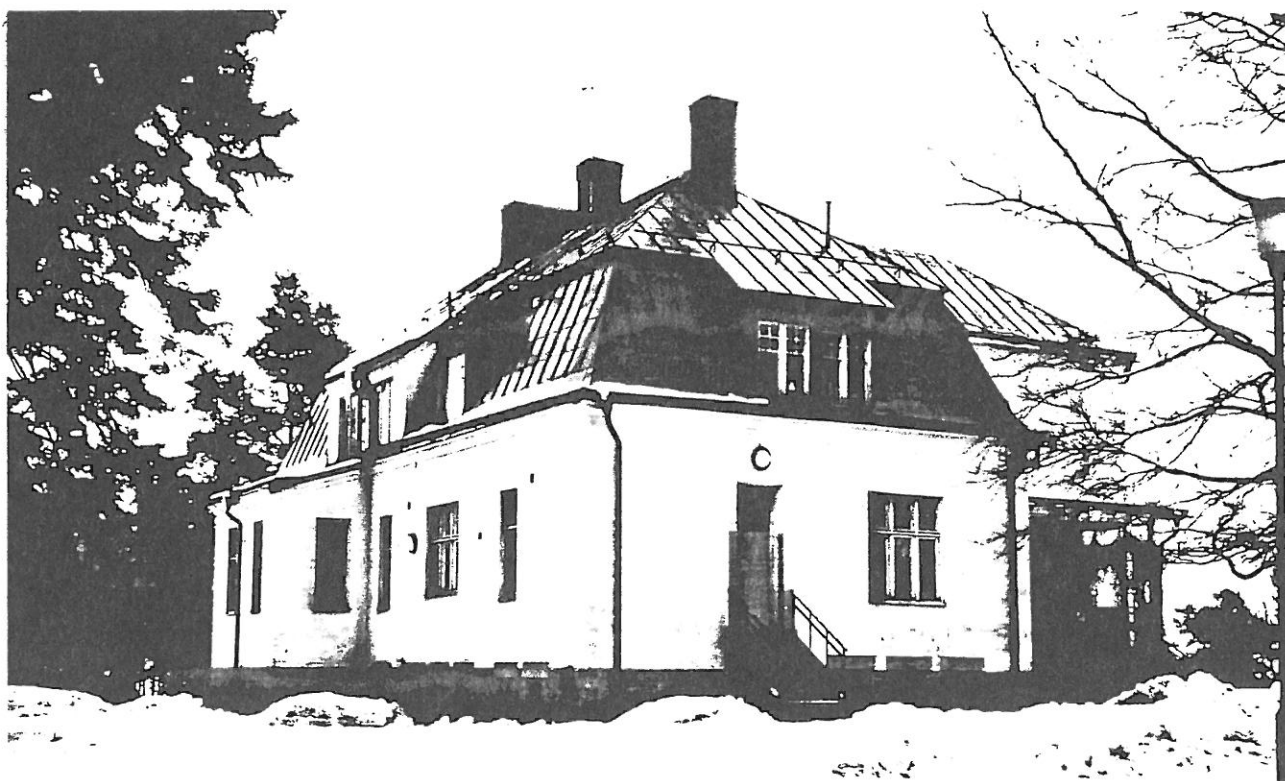
Stomme av tegel och betong, slätputsad och avfärgat i vitt som brutits med umbra. Grund av kvaderhuggen gråsten med fogstruket bruk. Mansardtak med vindskupor. Täckt med svartmålad ståndfalsad, skivplåt med horisontella falsar. Två plåtklädda skorstenar. Blågråmålade fönsterbågar och -poster med två till sex lufter. Lufterna över tvärposten smårutade på ett för 00-talet karaktäristiskt sätt.

Rummen grupperar sig kring en mycket stor entréhall i två våningar med öppen spis vars kupa har en enkel al fresco-målning . På bottenvåningen ligger tre sällskapsrum i vinkel mot söder och öster samt kök mot norr och väster. Från serveringsgången löper en trappa upp till hembiträdets och köksans rum. Parkettgolv i samtliga sällskapsrum . Vardagsrummet i sydost har en stor öppen spis i kolmårdsmarmor.

Köksavdelningen är till stora delar oförändrad sedan byggnadstiden med marmorbänkar och vedspis som senare kompletterats med en elektrisk dito.

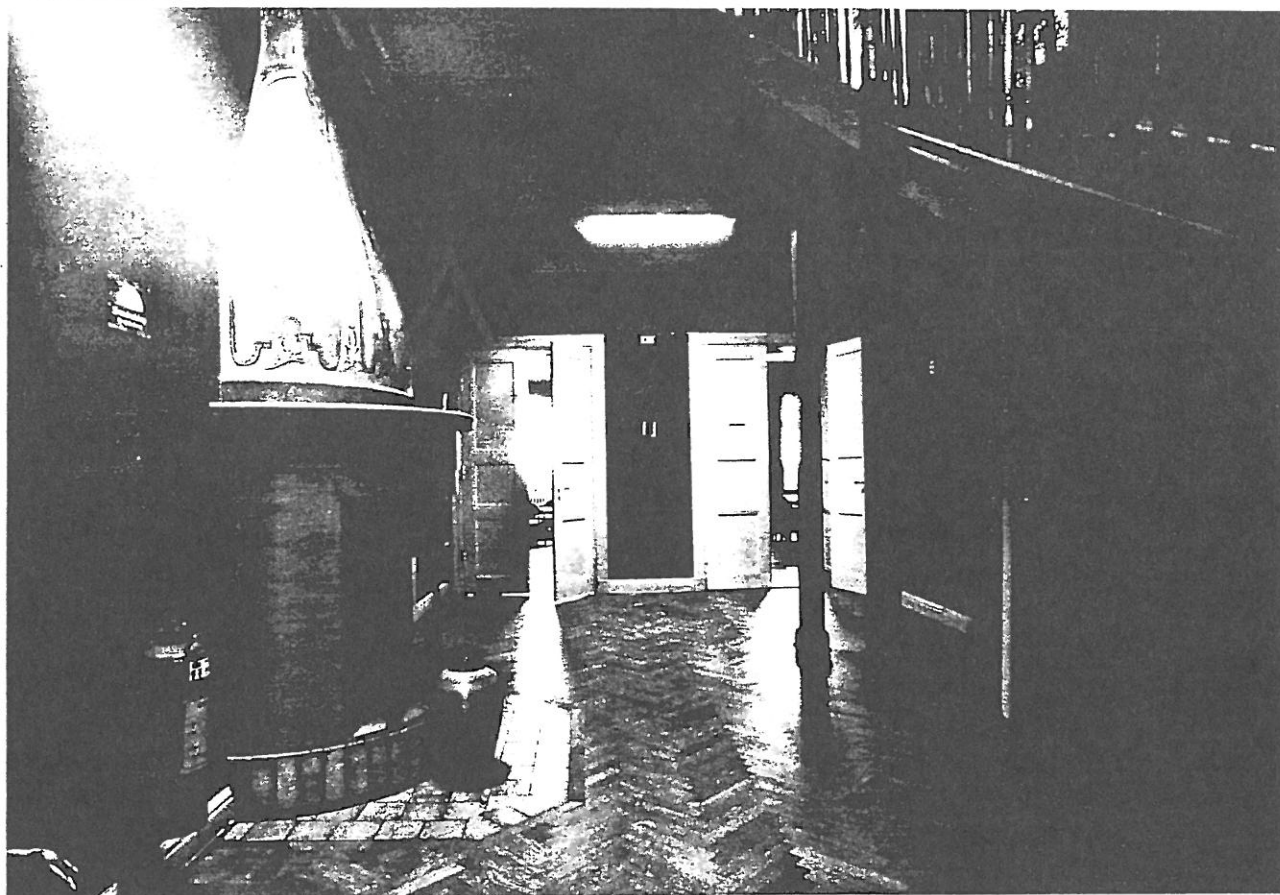
Från den stora trappan av obehandlad ek, når man herrskapets sovrum på 1 trappa som via ett dressingroom för in till badavdelningen med dusch, badkar, bidé och utslagsvask. Mycket av porslinet är från byggnadstiden.

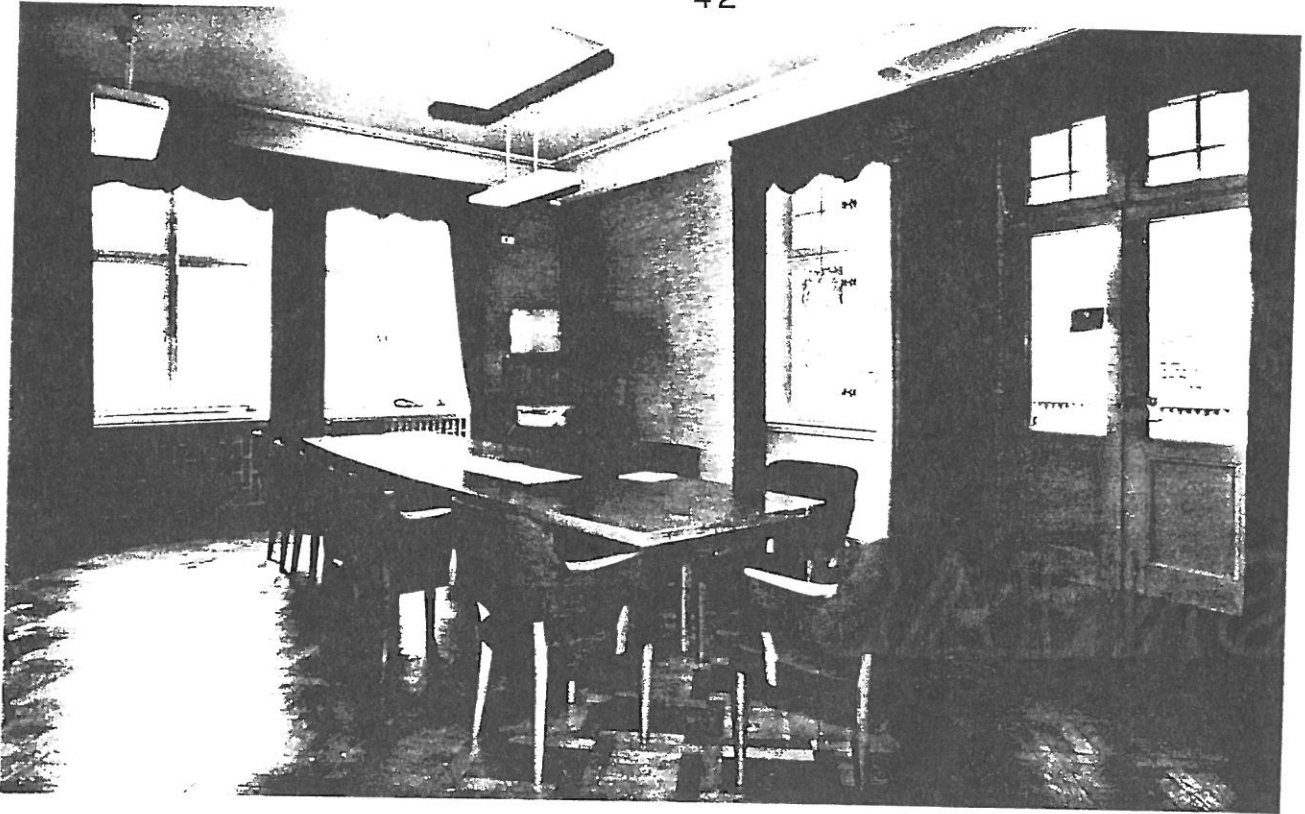
Golven på det övre planet är klädda med gamla korkmattor, de flesta med parkettimitation.

Exteriör av överläkarvillan 1988. foto Jan Granberg, LM88/90:9

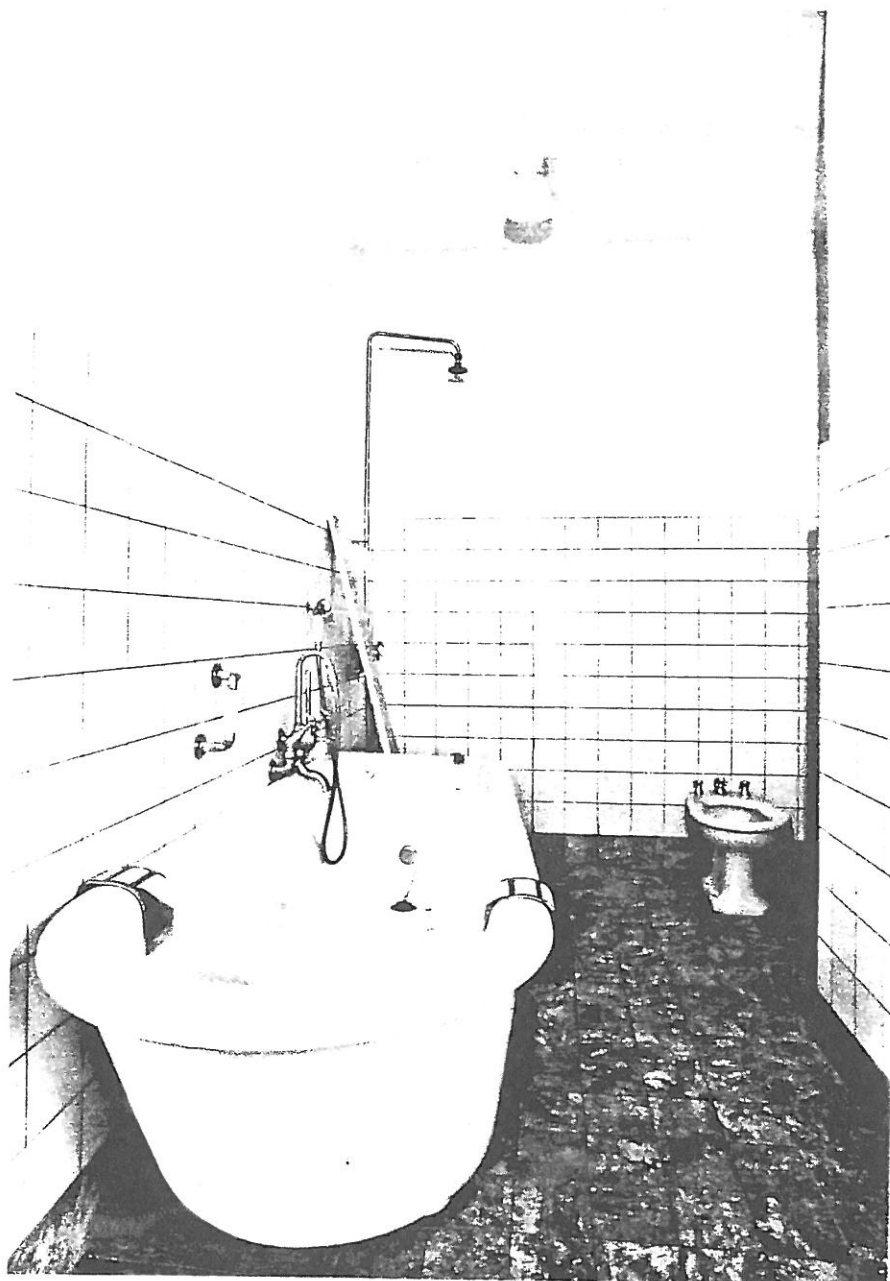
Entréhallens bottenplan med den öppna spisen till vänster och trappan till höger.
foto Anna Ulfstrand. LM88/86:0.

Matsalen i sydväst med verandan utanför. foto Anna Ulfstrand, LM88/86:27.
Bottenvåningens kök i överläkarvillan. foto Anna Ulfstrand, LM88/86:31

Parti av badavdelningen på 1 tr i överläkarvillan , foto Anna Ulfstrand LM88/87:7.

22. Södra portvaktstugan.

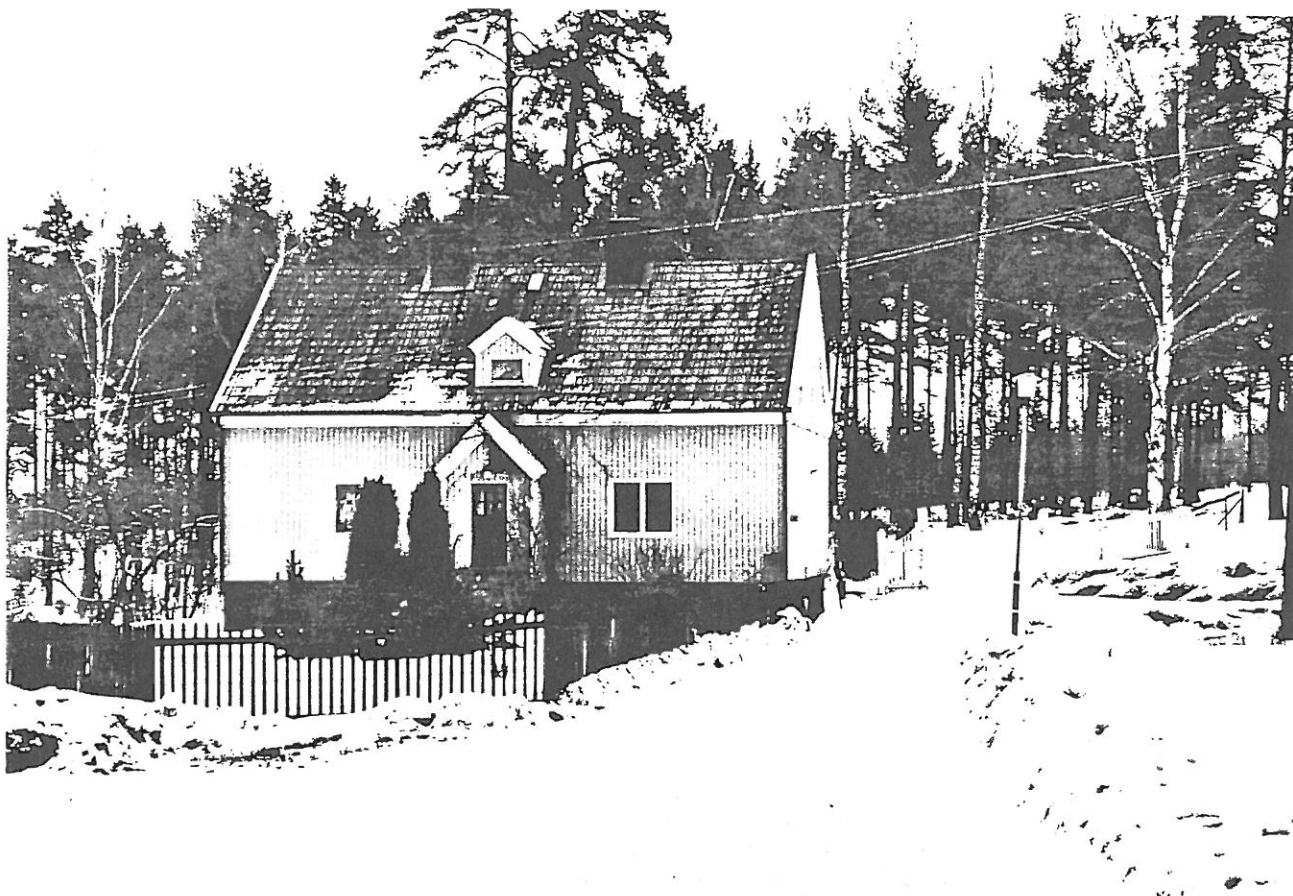
Tjänstelokal och bostad för portvakt. Stomme av liggande gulmålad fasspontpanel på grund av kvaderhuggen gråsten med strukna fogar under ett helvalmat och brutet tak med vindskupor, täckt med svartmålad, ståndfalsad, skivtäckt plåt med horisontella falsar.

Huset har ursprungligen varit rödmålat.

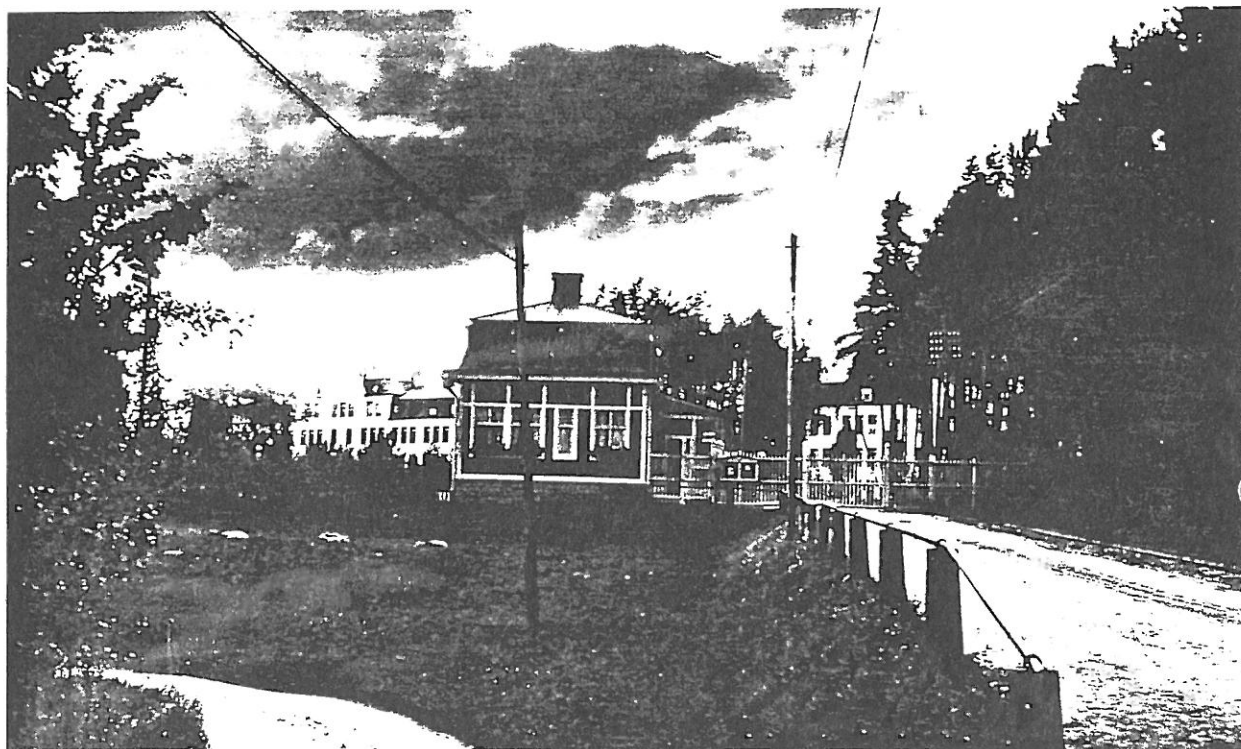
Stugan har fyrdelad plan och är av samma typ som sin motsvarighet vid Långbro sjukhus. Gustav Wickman ritade även denna typ av stuga som arbetarebostäder i Kiruna för LKAB.

23. Norra portvaktstugan.

Bostadshus med regelstomme på stengrund som klätts med gul pannplåt på 1970-talet. Sadeltak klätt med tvåkupigt tegel. Två skorstenar klädda med svart plåt och en vindskupa. Fönster av tvåluftstyp utan mittpost och fönsterfoder.

Norra portvaktstugan från söder. Foto Jan Granberg, LM88/93:11.

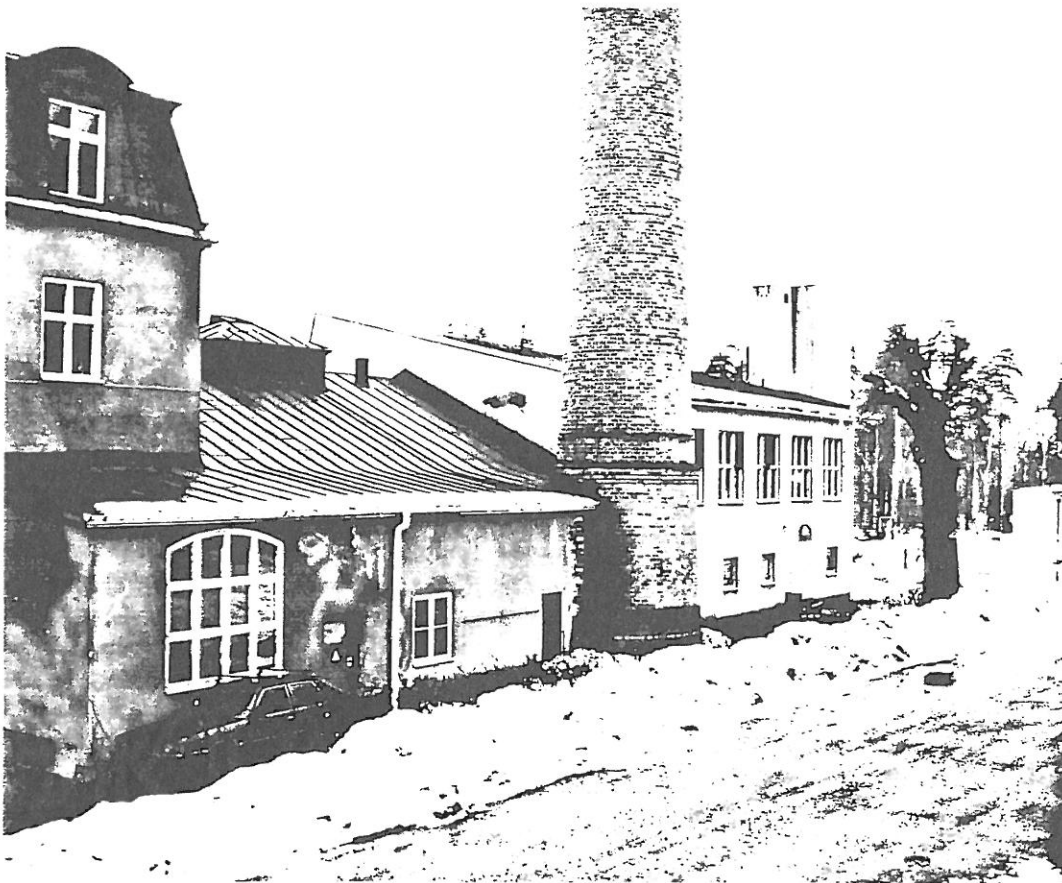
Hus 23 portvaksstuga omkring 1920 och 1988. Enligt det äldre fotot var stugan ursprungligen avfärgad med röd slamfärg och vita foder, våningsband etc. På ången framför huset ligger något vitt. Vid en jämförelse med andra foton, visar det sig vara några getter som ligger och vilar. De såg till att anläggningens stora gräsytor alltid var välansade. Foto Jan Granberg, LM88/91:0 och repro LM88/27:8.

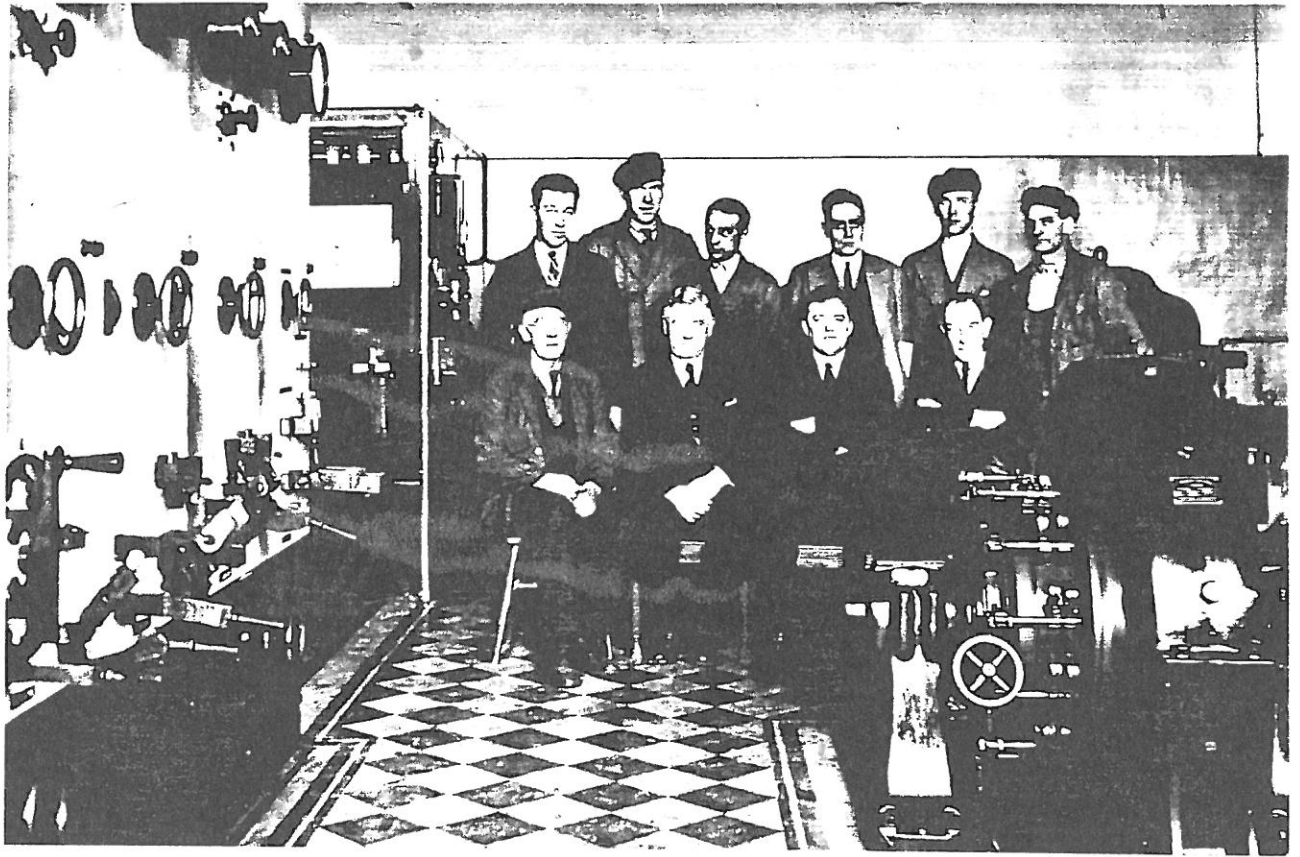
7. Ekonomibygnaderna.

Från början fanns stall, kolhus, vedbodar, ångpannehus, elverk, iskällare, pumpverk och smedja. År 1919 anlades en begravningsplats med ett porthus i morisk/nationell stil efter ritningar 1918 av Harald Wadsjö, Stockholm. En ny verkstadsbyggnad uppfördes 1924. Ångpannehusets vind inreddes till bostäder 1920.

Sedermera har stall, kolhus och vedbodar rivits och rälsen för koltransporten har tagits bort. I stället har man uppfört oljecisterner och garage strax efter andra världskriget på ungefär samma plats som där de gamla kohuset och stallet stod. Ångpannecentralen har byggts till under 1940-talet med en modern panncentral.

Hus 10 med värmecentralen från sydost. Närmast det gamla ångpannehuset med den fd. maskinhallen som ursprungligen hade tre stora tolvrutade fönster med stickbågeformiga avslutningar i bottenvåningen och personalbostäder och kontor på 1 och 2 trappor. Längst bort i bild ligger den nya värmecentralen, Foto Jan Granberg, LM88/90:22.

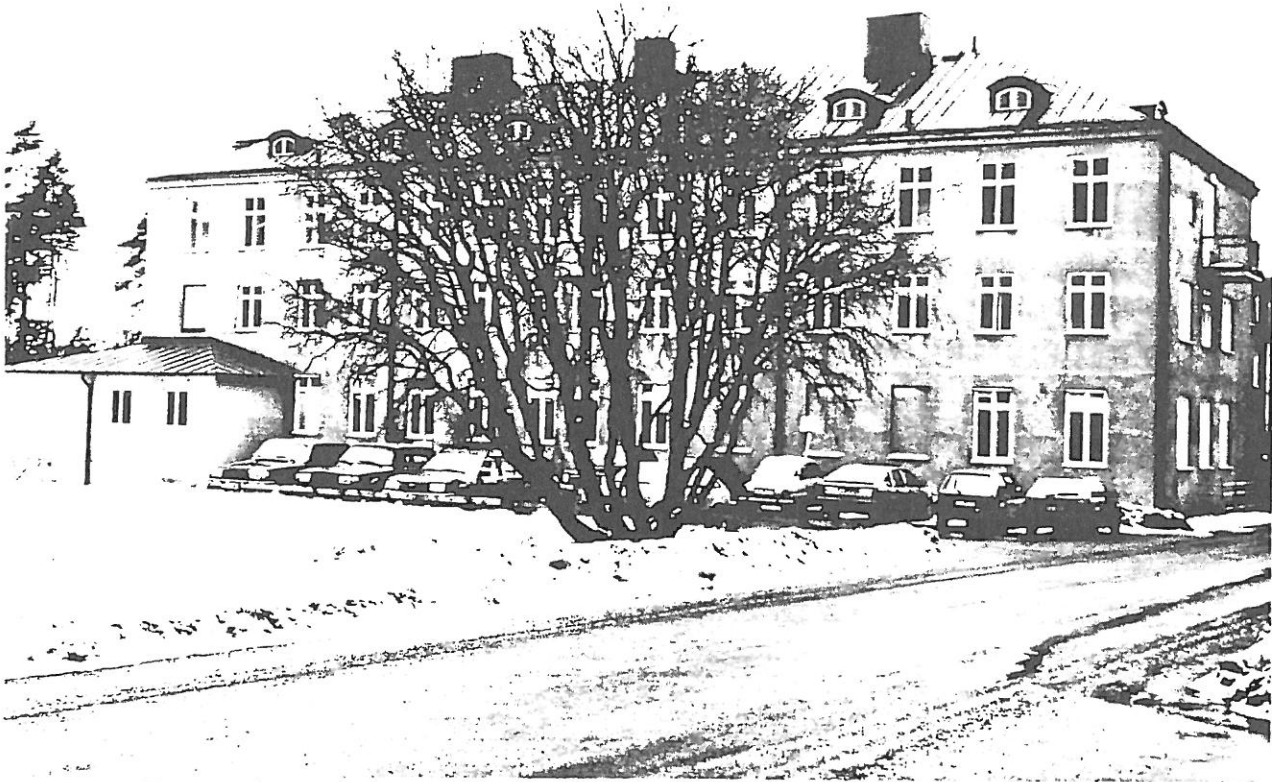

Eldaren Carl Gustaf Söderholm i ångpannehuset. På den andra bilden ser vi Söderholm några decennier senare då han avancerat till arbetsledare, sittande som andre man från höger. Längst till höger skymtar de råoljedrivna tändkulemotorerna och generatorerna och till vänster ser vi den för tiden typiska kontrollpanelen i vit marmor, repro LM88/84:4,5

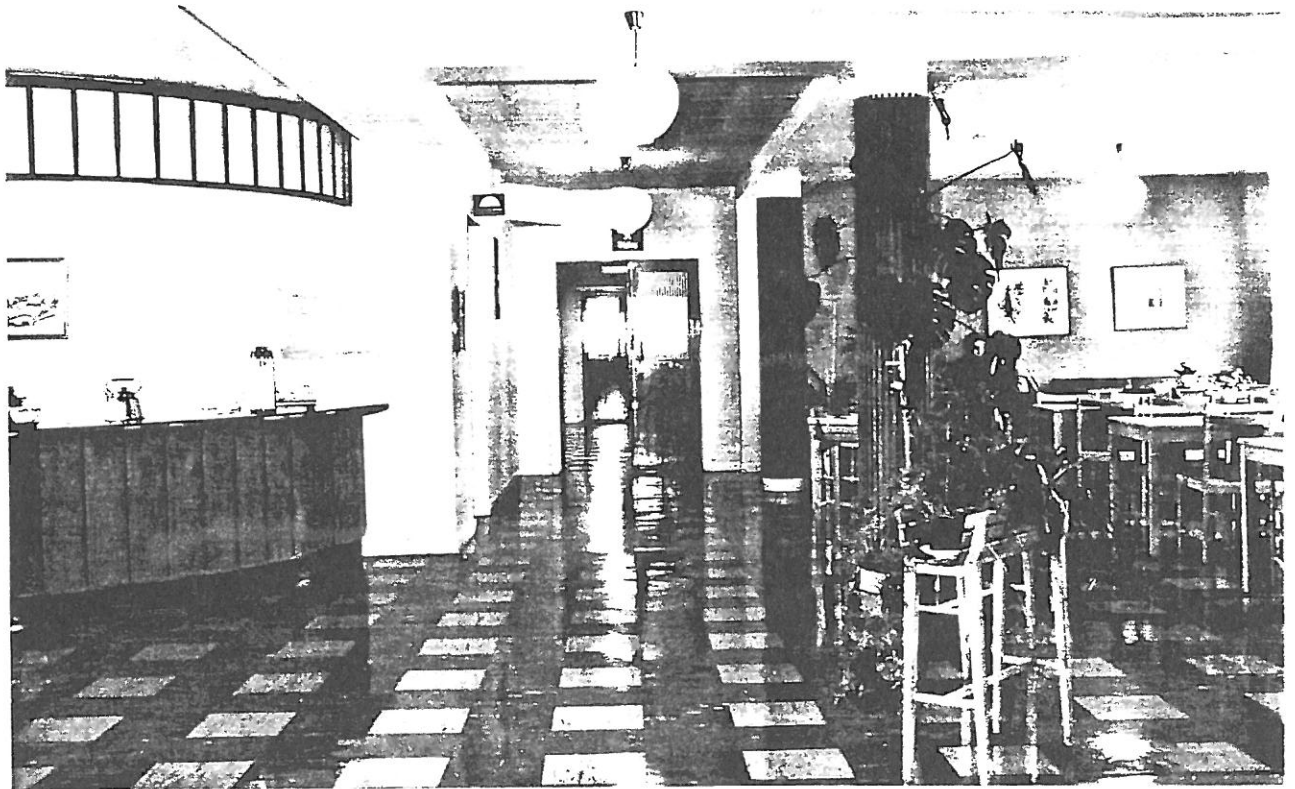
9. Ekonomibygnad.

Ursprungligen uppförd under perioden 1906-1910, tillbyggd i sydvästra hörnet på 1970-talet. På norra långsidan finns en senare uppförd lastkaj.

Huset har en stomme av tegel med slätputsad fasad, avfärgad med grön umbra som står på en grund av kvaderhuggna granitstenar med strukna fogar och har ett sadeltak med avvalmade gavelspetsar och små vindskupor, täckt med svartmålad skivtäckt ståndfalsad plåt med horisontella skarvar. Vitmålade fönstersnickerier. I likhet med de andra tegelbyggnaderna på området var ekonomibygnaden från början vitputsad med blågrå fönstersnickerier, Se bild s. 8
Tillbyggnaden i en våning har stomme och grund av betonghålstén under pulpettak med svartmålad bandtäckt plåt. Huset inrymmer centralkök på bottenvåningen, matsalar på 1 trappa och fd. personalbostäder, numera kontor på två trappor.

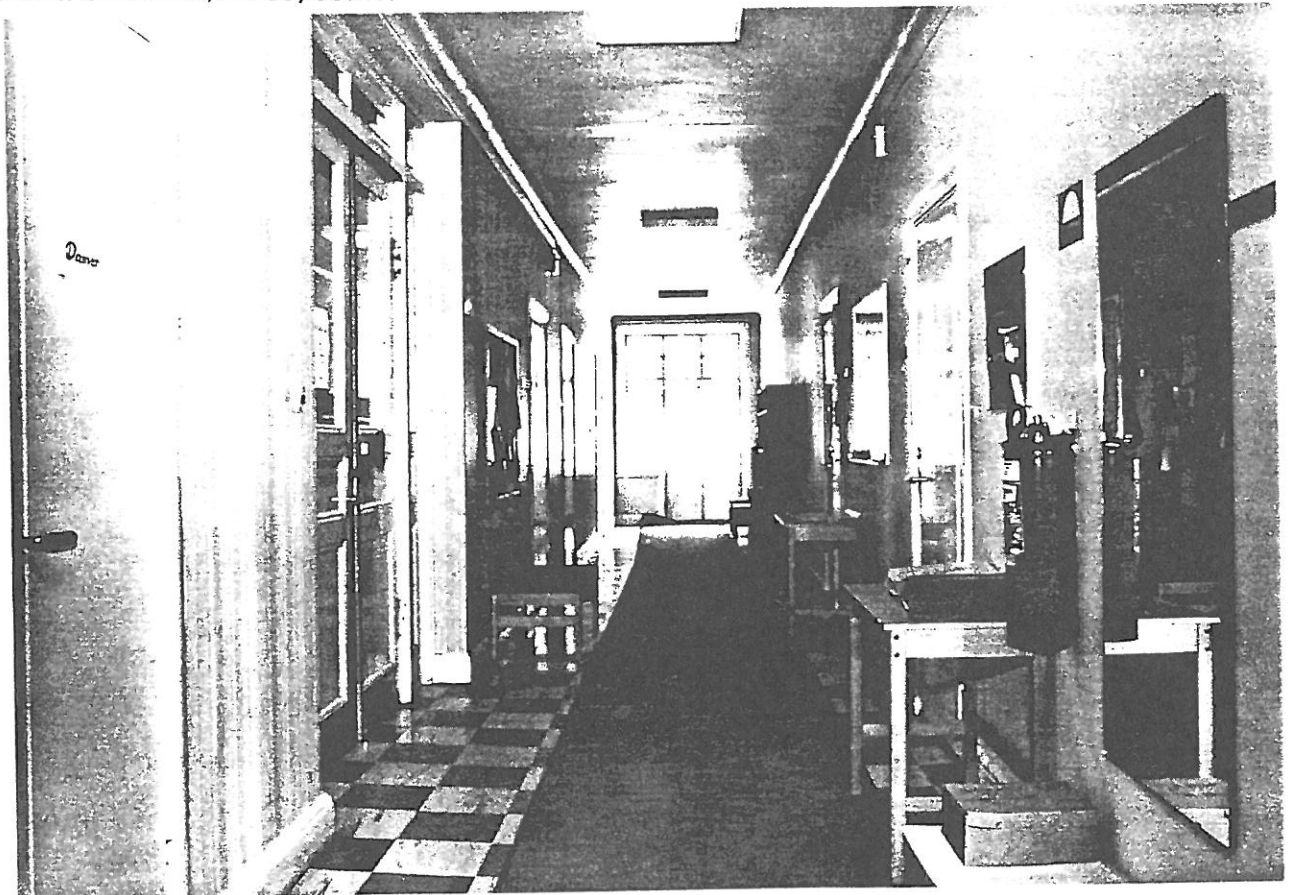

Exteriörfoto av ekonomibygnaden, hus 09, från sydost. Foto Jan Granberg, LM88/91:14

Matsal för patienter och personal med byffé i ädelträ, linoleumplattor på golvet och akustikplattor i taket. Foto Anna Ulfstrand, LM88/88:23

Korridor på två trappor med personallägenheter om 1 eller 2 rum med pentry. Foto: Anna Ulfstrand, LM88/88:24.

10. Värmecentral.

Den här byggnaden har byggts om i fler etapper. Första gången 1920, då man lade till en våning och inredde vindarna till bostäder. Ångpannehusets eller maskinhusets ursprungliga utseende framgår av den lilla bilden på sidan 8.

Den södra, mindre delen av byggnaden, har stomme av tegel med slätputsad fasad avfärgad i en blandning av järnvitriol och bränd umbra på en sockel av kvaderhuggna stenar med fogstrykningar. Vitmålade fönster med tre lufter, en tvärpost. Brutet sadeltak med avvalmade gavelpartier och vindskupor, täckt med svartmålad, ståndfalsad, skivtäckt plåt med horisontella falsar. Stuprören har samma färg som den ursprungliga fasaden, det vill säga vit. Denna del av byggnaden har två våningar med inredd vind som inrymmer personalbostäder.

I bottenvåningen finns förråd och mekanisk verkstad. Där har tidigare funnits ett elektricitetsverk, se bild s 47.. Ett av de ursprungligen tre maskinhallsfönsterna är bevarade se bild s.8.

Den nya värmecentralet uppfördes under 1940-talet På 1 trappa förråds- och kontorsutrymmen. Foto Jan Granberg, LM88/92:2

Husets norra del är sannolikt uppförd under 1940-talet och har stomme och grund av betonghålsten, slätputs som avfärgats med ljus guldocker under delvis glasat, delvis pappklätt sågtandstak. I bottenvåningar stora fönster med nio lufter och dubbla tvärposter. I övervåningen fönster med tre lufter. samtliga fönster är vitmålade. I bottenvåningen är panncentralen belägen. Lokalerna på en trappa används som kontor och lager.

11. Verkstadsbyggnad.

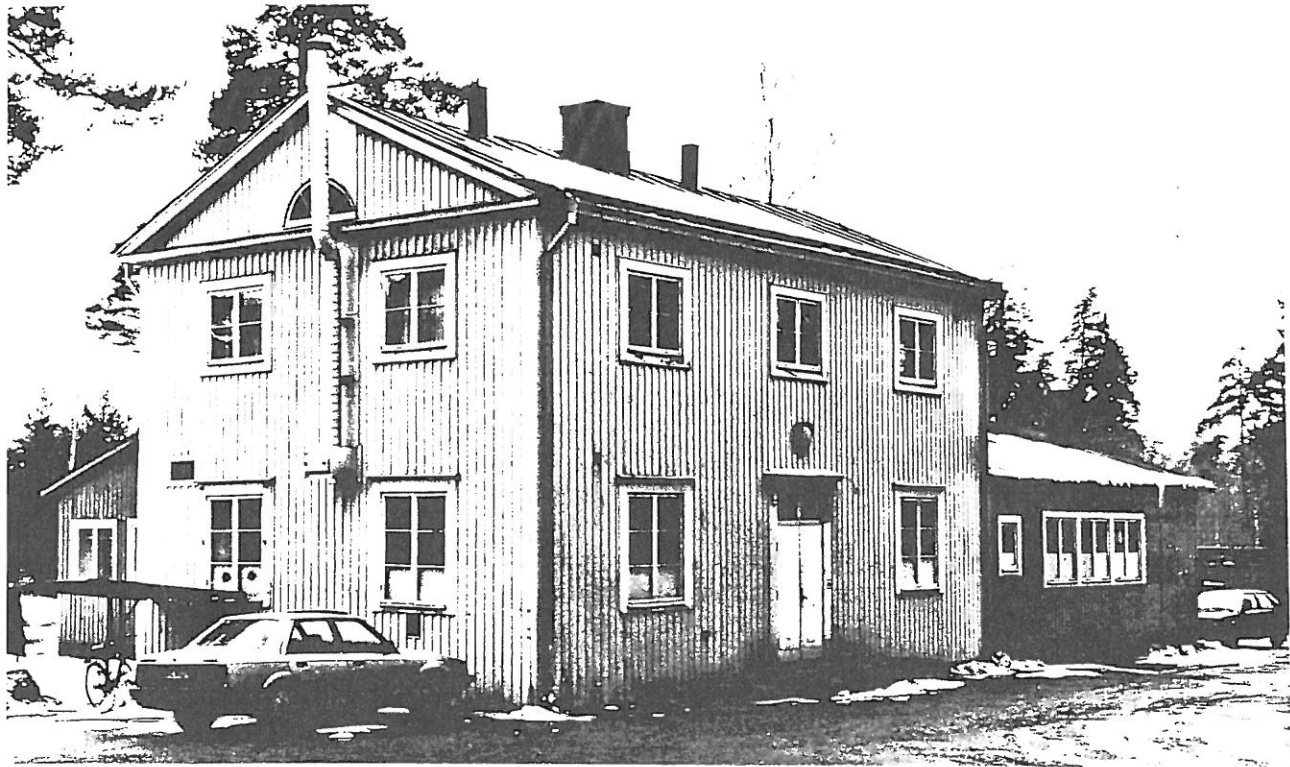
Byggnaden är uppförd 1924 och har stomme av bräder klädd med blåmålade stående locklistpanel på betonggrund under sadeltak som klätts med ståndfalsad och svartmålade plåt i skivor med horisontella skarvar.

Fasaden har markerade gavelpartier med lunettfönster med vitmålade bågar i likhet med bottenvåningens fönsterfoder och -bågar som har två lufter med tre rutor vardera. Första våningens lufter har två rutor. Moderna beslag. Den centralt placerade ytterdörren har vattbräda som uppbäres av konsoler.

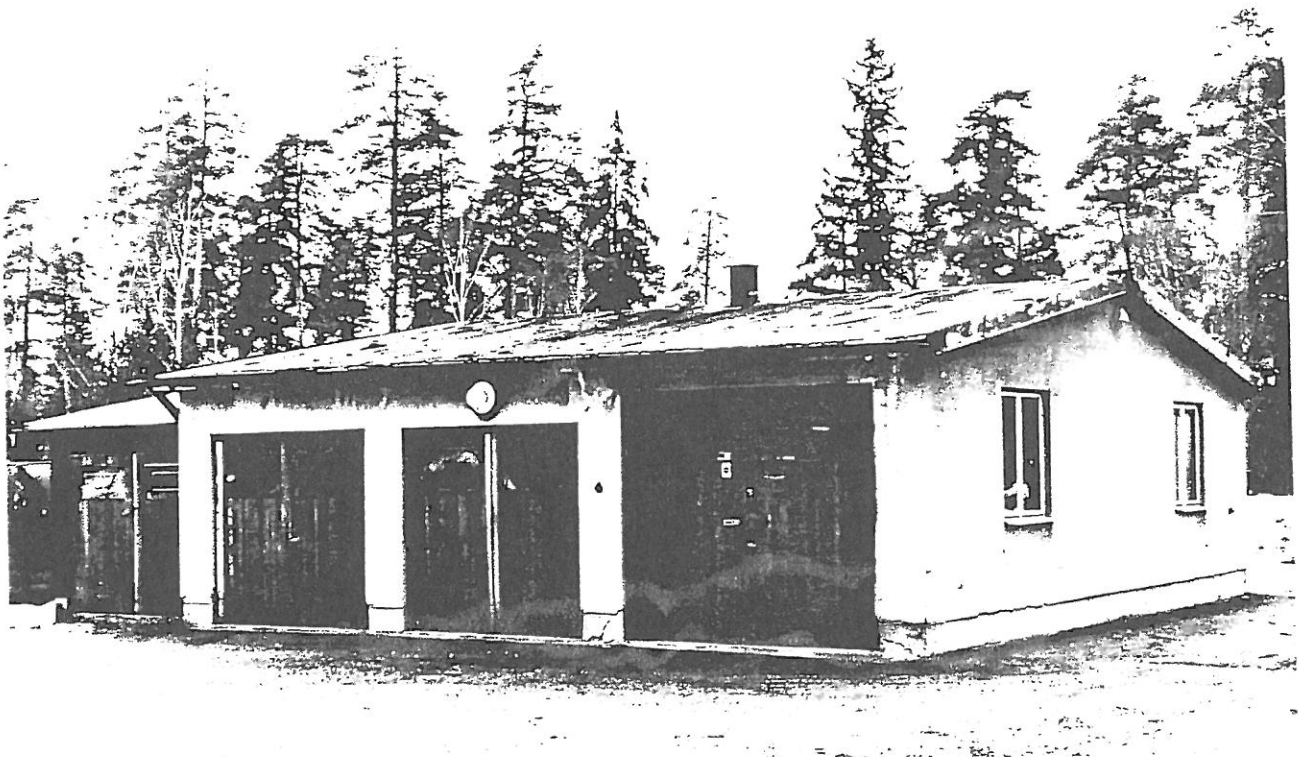
Huset är tillbyggt mot norr med en byggnadskropp i en våning som har brunmålade, lockpanelade, regelstomme på betonggrund under sadeltak som är klätt med ett skivtäckt ståndfalsat och svartmålade plåttak. Bortsett från senare tillbyggnader, är byggnaden en elegant representant för 20-talets klassicerande panelarkitektur

12. Garage.

Stomme av betonghålsten på betongplatta med gråa slätputsade fasader under pappklätt sadeltak. Betsade och fernissade listklädda dörrar och portar samt vitmålade tvåluftade fönster.

Hus 11, Verkstadsbyggnad uppförd 1924. Foto Jan Granberg, LM88/93:34.
Garagebyggnad från 1950-talet, hus 12. Foto Jan Granberg, LM88/92:3

24. Kapell.

Byggnad innehållande kapell och obduktionssal. Stomme av gråputsat tegel på stensockel under helvalmat och brutet tak, täckt med svartmålad, ståndfalsad och skivtäckt plåt med horisontella skarvar. Stora, smårutade fönster mer tvärposter, tre lufter och rundbågeformade avslutningar på kapell delen, mindre enkelluftade fönster utan spröjs men med rundbågeformiga avslutningar på obduktionssalen.

25. Transformatorstation.

Stomme av grå slätputs på betonghålsten under plant, brunt, ståndfalsat och bandtäckt tak.

26. och 27. Oljecisterner.

Grönmålade oljecisterner av plåt på betongplatta.

28. Brandredskapsbod.

Stomme av tegel med grå slätputs under sadeltak klått med svartplåt i bandtäckning med ståndfalsar. Byggnaden står på en betongplatta.

Kapellet och obduktionssalen från söder. Foto Jan Granberg, LM88/93:6.

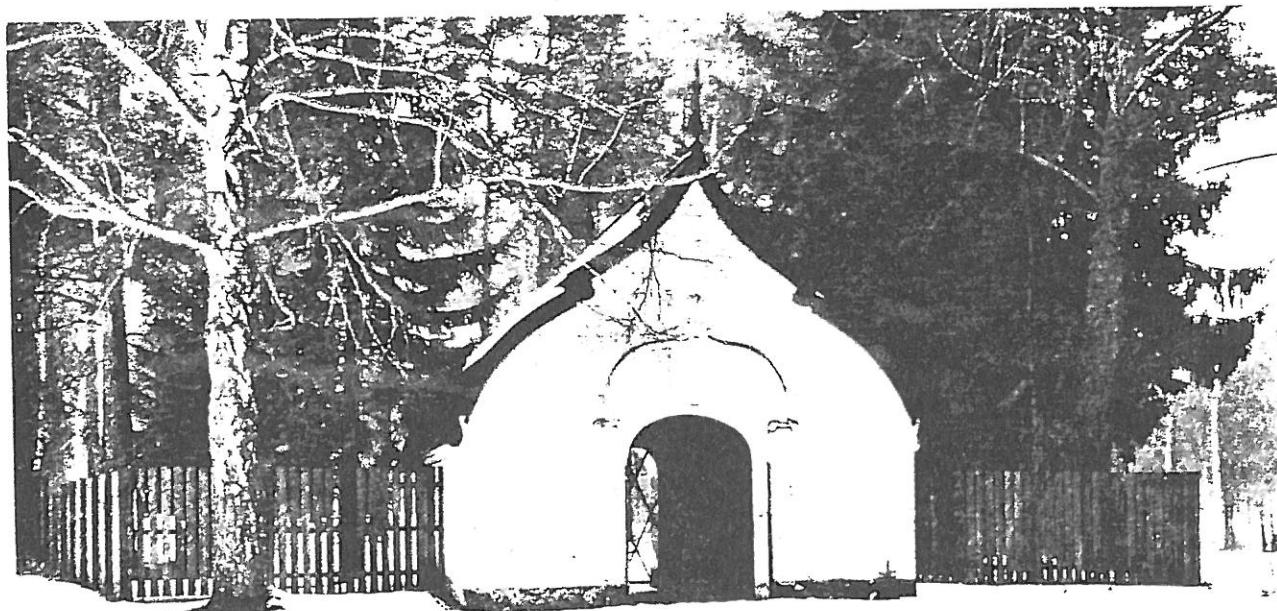
29. *Vattentorn.*

Byggnaden har en stomme av maskinslaget, oputsat tegel samt vitmålad betong och är uppförd 1909.

Täckt med gråmålad skivtäckt, ståndfalsad plåt med horisontella skarvar. Smala rektangulära fönsteröppningar.

Vattentorn, uppfört 1909 med stomme av tegel och betong, Foto Jan Granberg, LM88/93:13.

Kyrkogårdsport uppförd 1919 efter ritningar från 1918 av arkitekt Harald Wadsjö
 ,Stockholm. Foto Anna Ulfstrand, LM88/89:4

En av de fåtaliga gravstenar som finns kvar på sjukhusets kyrkogård är rest över en
 av de balter för vilka man byggde den ny vårdavdelningen under andra
 världskriget- kuriös genom sin felstavning. Foto Anna Ulfstrand,LM88/89:13.

8. Kulturhistorisk värdering av anläggningen.

Här ges en sammanfattande kulturhistorisk värdering av sjukhusanläggningen och de enskilda byggnaderna ..

Med littera K17 i förslag till riksintressen, sammanställda av länsstyrelsen föreslogs Söderby sjukhus 1986-01-21 utgöra riksintresse för kulturminnesvården. Efter beslut av Riksantikvarieämbetet 1987-11-05 har anläggningen förklarats vara av riksintresse för kulturminnesvården.

. Motiven som styr valet av Söderby som riksintresse har i första hand varit de värden som institutionsmiljön utgör i bebyggelsehistoriskt avseende och i andra hand, de vetenskapligt/pedagogiska värde sjukhusanläggningen representerar.

Sverige äger ett förhållandevis stort antal vårdinstitutioner som är av kulturhistoriskt intresse. Genom anpassning till nya behandlingsmetoder och vårdformer samt de anspråk som en storskalig sjukvård har ställt och ställer på de äldre vårdinstitutionerna, har dessa kommit att i likhet med kulturhistoriskt intressanta industribyggnader, förändras starkt både till det yttre och de inre. Det kulturhistoriska värdet blir i dessa typer av anläggningar inte lika uppenbart för gemene man som i en välbevarad herrgårdsmiljö.

Det gäller även Söderby sjukhus som vid den första anblicken inte förefaller äga något större kulturhistoriskt värde. Utredningen visar emellertid att bebyggelsemiljön som helhet väl förtjänar att bevaras. Värdet är dock inte av den digniteten att en

byggnadsminnesförklaring kan bli aktuell i dagsläget, varken för bebyggelsemiljön som helhet eller för någon av de enskilda byggnaderna..

Sanatoriebyggnader i allmänhet utmärkes av ett högt belägen byggnadsplats i söderläge. med en ytterst markerad längdutsträckning, stora vådringsfönster samt huvudentréer på gavlarna samt de för byggnadstypen konstituerande ligghallarna.

Enligt Åman 1976 finns det gott om välbevarade fd. länssanatorier. Hur läget är drygt 10 år senare är oklart. För att bedöma det kulturhistoriska värdet av anläggningstypen har jämförelser gjorts dels med andra sjukhusbyggnader uppförda av Gustavf Wickman, dels med andra sanatorier.

Österåsens sanatorium i Eds socken utanför Sollefteå har nyligen förklarats som byggnadsminne. Österåsen som är ett sk. jubileumssanatorium har i mindre utsträckning än Söderby sjukhus, varit utsatt för förändringar sedan byggnadsåret 1902. På samma sätt förhåller det sig med jämförbara anläggningar som åtnjuter skydd av kulturminnesvårdens speciallagstiftning.

Förutom Söderby ritade Wickman sanatoriet i Sandträsk i Norrbotten. Det är numera rivet. Totalt ritade han ett tjugotal sjukhus av vilka Långbro mentalsjukhus utanför Stockholm var det största med 640 vårdplatser. Det stod färdigt samma år som Söderby sjukhus. Det användes fortfarande för sitt ursprungliga ändamål.

Bland de enskilda byggnaderna inom Söderby sjukhus, är följande av kulturhistoriskt intresse;

södra portvaktstugan(22),
 överläkarvillan(23),
 delar av huvusjukhuset(02) särskilt ligghallen,
 privatavdelningen(05),
 behandlingsavdelningen(04),
 ekonomi- och administrationsbyggnaderna(09 och 01),
 bostadshus för betjäning(13),
 sommarpaviljongerna(07 och 08),
 familjebostäderna (14 och 15),
 kapellet(24),
 vattentornet(29) ,
 kyrkogården med kyrkogårdsporten(38)..
 Dessa byggnader kan komma att i viss utsträckning, få

låneunderlaget förhöjt vid beräkning av storleken för staliga lån till restaurering av kulturhistoriskt värdefull bostadsbesbyggelse.

Värdet avser i första hand dessa byggnaders exteriörer. De byggnader som kursiverats har interiörer av kulturhistoriskt intresse. En återgång till ursprunglig färgsättning av vissa byggnader skulle förstärka det kulturhistoriska värdet av anläggningen

Eventuell tillkommande bebyggelse bör ligga bakom skogsridån kring området. Skogen har avgörande betydelse för om man i framtiden skall kunna uppfatta anläggningen som ett gammalt sanatorium. Ett bevarande av sjukhusets sydfasad utan markerade entréer och ett bibehållande av ligghallarna har också stor betydelse för det kulturhistoriska värdet.

Vid områdes- eller detaljplanering inför nybebyggelse i område av riksintresse för kulturminnesvården gäller särskilda till detaljplanen fogade bestämmelsetexter varom särskilt stadgas i plan- och bygglagen.

Med smärre justeringar kan de beskrivningar av området och byggnaderna som finns i denna utredning, ligga till grund för detaljplanens bestämmelsetext.

9. Otryckta källor.

Länsstyrelsen i Stockholms län
äldre fotodokumentation.

Patientförenings arkiv, Söderby sjukhus
Fotoalbum i biblioteket., Söderby sjukhus

Arkivet Söderby sjukhus:

Ritningsskåp i administrationsbyggnadens källare innehåller
ritningar av följande byggnader;

Administration 4

Balkonger 8

Behandlingspaviljonger 3 och 12

Biologen 20

Detaljritningar n12

Ekonomibyggnader 5

Hamra sanatorium 21

Kolgården samt ritningar av tvätt- och panncentral 18

Hålvägar 3

Kyrkogården 19

Ligghallar 10

Likboden 12

Norra grindstugan samt hissar 17

Pisk- och vädringsskjul 15

Portvaktsstuga 10

Röntgenbyggnad 2

Stall, smedja, situationsplaner, avvägningar m.m. 14

Trekanten och långa raden 8

Stora sjukhuset 13

Vedskjul och vedbod 11

Yttre betjäning 8

Ångpannehuset 7

Överläkarvillan 9, 12, 17.

Personarkiv i Söderby sjukhus medicinska bibliotek:

Fotografier och dokument med anknytning till maskinisten Carl
Gustaf Söderholms anställning vid sjukhuset mellan åren 1910 till
1941, inlämnat av sonen John Söderholm Remmedalsvägen 22 ,1tr,
141 47 Huddinge

10 Tyckta källor och litteratur.

Fredric Bedoire: Gustaf Wickman som sjukhusarkitekt, en studie i det tidiga 1900-talets vårdbyggande. Stockholm 1974

Fredric Bedoire: En arkitekt och hans verksamhetsfält kring sekelskiftet.-

Gustaf Wickmans arbeten 1884-1916. Stockholm 1974.

Redovisning av riksintressen i Stockholms län. Länsstyrelsen i Stockholms län 1987.

Söderby sjukhus 1910-1935, ur Svenska Nationalföreningen mot turberkulos kvartalsskrift, häfte 4, 1935. Stockholm 1935.(särtryck).

Anders Åman: Om den offentliga vården. Uddevalla 1976.

För övrigt; se litteraturförteckning i Åman 1976.

